

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra anglistiky

Ráz a vřaznř u řeskř mluvřř angliřtiny
Diplomovř prřce

Autorka diplomovř prřce: Dita Salabovř
Vedouř diplomovř prřce: PhDr. Vladislav Smolka, Ph.D

Řeskř Budřjovice
2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Vázání a ráz u českých mluvčích angličtiny* vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění, a že jsem použila pouze pramenů a literatury, které uvádím a cituji v bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 20. dubna 2008

.....
Dita Salabová

Děkuji PhDr. Vladislavu Smolkovi, Ph.D., za odborné vedení této diplomové práce, za cenné rady a připomínky, za trpělivost a čas, který mi věnoval.

Dále děkuji všem, kdo byli ochotni podílet se na tomto výzkumu formou reprodukce zkoumaného textu.

ANOTACE

Ráz a vázání u českých mluvčích angličtiny

Diplomová práce řeší problematiku výslovnosti českých mluvčích angličtiny se zaměřením na vázání a ráz. Jejím východiskem je porovnání fonologického systému češtiny a angličtiny, následuje detailní popis rázu a jeho použití a dále vysvětlení jevů využívaných v angličtině k vázání slov, tzn. vazebných hlásek r, j a w a také intrusivního r, na které se práce zejména zaměřuje. V následující části se ohniskem stává text obsahující zkoumané jevy a jeho rozbor z daného hlediska. Vlastní výzkum je založen na autentických nahrávkách českých i rodilých mluvčích angličtiny reprodukujících právě tento text, následuje analýza zjištěných jevů. V závěru autorka formuluje obecné zásady a doporučení týkající se metodické práce, které by mohly studentům angličtiny pomoci ke zlepšení výslovnosti na úrovni vázání slov a omezily český „zlozvyk“ nadužívání rázu v mluvené angličtině.

ABSTRACT

Glottal Stop and Linking of the Czech Speakers of English

This diploma thesis focuses on some aspects of pronunciation of Czech speakers of English, which receive relatively little attention, notably on phenomena known as glottal stop and linking. The thesis starts from a comparison of the Czech and English phonological system, followed by a detailed description of the glottal stop and its use. It also provides an explanation of phenomena in English used for smooth transition between words, i.e. linking phonemes r, l and w, and intrusive r, which lie in the focus of the work. In Chapter Six the main focus turns onto a text containing the above mentioned features and its analysis. The research itself is based on authentic recordings of both Czech and native English speakers reading the text. In the following part are analysed established features. In Chapter Seven the author formulates the general principles and implications for teaching methodology, which could help students of English improve their pronunciation with respect to linking and minimise the interference between the languages, manifested as an overuse of glottal stop in spoken English.

OBSAH

Úvod.....	7
I. KOMPARACE ČEŠTINY A ANGLIČTINY.....	9
1.1 Rozšíření obou jazyků.....	9
1.2 Genealogická typologie.....	9
1.3 Morfologické hledisko.....	9
1.4 Pravopis.....	9
1.5 Fonetický systém češtiny a angličtiny.....	10
1.5.1 Artikulační báze.....	11
1.5.2 Samohlásky a dvojhásky.....	12
1.5.3 Souhlásky.....	13
1.6 Shrnutí.....	14
II. ČASTÉ CHYBY V ANGLICKÉ VÝSLOVNOSTI U ČESKÝCH MLUVČÍCH.....	15
III. ČINNOST HLASIVEK.....	18
IV. RHOTICKÉ A NERHOTICKÉ DIALEKTY.....	20
4.1 Vysvětlení pojmů rhotické a nerhotické dialekty.....	20
4.2 Oblastní vymezení dialektů.....	20
4.2.1 Rhotické dialekty.....	20
4.2.2 Nerhotické dialekty.....	20
V. VÁZÁNÍ A RÁZ.....	22
5.1 Ráz obecně.....	22
5.2 Ráz v češtině.....	22
5.3 Ráz v angličtině.....	24
5.3.1 Vývoj rázu v angličtině.....	26
5.4 Vázání.....	26
5.4.1 Souhláska – samohláska.....	27
5.4.2 Samohláska – samohláska (linking j a linking w).....	28
5.4.3 Souhláska – souhláska.....	28

5.4.4 Samohláska – souhláska.....	28
5.4.5 Linking r a intrusive r.....	28
5.4.5.1 Linking r.....	29
5.4.5.2 Intrusive r.....	29
VI. IPA.....	31
VII. VÝZKUM.....	33
7.1 Postup při výzkumu.....	37
7.2 Analýza výsledků.....	39
7.2.1 Ráz.....	39
7.2.2 Linking j.....	42
7.2.3 Linking w.....	47
7.2.4 Linking r.....	49
7.2.5 Intrusive r.....	51
7.2.6 Ostatní jevy zjištěné při výzkumu.....	52
7.2.7 Shrnutí výsledků.....	53
VIII. METODICKÁ PRÁCE.....	55
Závěr.....	59
Summary.....	61
Literatura a internetové odkazy.....	62
Přílohy.....	63

ÚVOD

Cílem práce je popsat problematiku vázání a rázu v angličtině se zaměřením na schopnost českých mluvčích na různých úrovních pokročilosti přiblížit se v tomto směru rodilým mluvčím a zvýšit tak přirozenější vyznění své mluvy.

Práce je rozdělena do sedmi kapitol, přičemž první až šestá kapitola se zabývají teorií. Kapitoly sedm a osm tvoří praktickou část práce.

První kapitola se blíže zaměřuje na srovnání obou jazyků, češtiny a angličtiny, a to nejen z hlediska fonologie, jíž se práce zejména zabývá, ale i z pohledu obecné jazykovědy, morfolgie a pravopisu. Jádrem této kapitoly tvoří srovnání fonologického systému obou jazyků.

Druhá kapitola shrnuje nejčastější výslovnostní chyby českých mluvčích angličtiny, zejména co se týče jednotlivých souhlásek, samohlásek, rytmu a asimilace znělosti.

Následující kapitola se zabývá samotným procesem fonace, tedy tvoření hlasu, blíže se zde seznámíme především s činností hlasivek.

Ve čtvrté kapitole se blíže zabýváme základním rozdělením dialektů v angličtině na rhotické a nerhotické a jejich základními rysy, věnujeme se i oblastnímu vymezení obou typů. Pojmům rhotický a nerhotický dialekt angličtiny je zde věnována zvláštní pozornost, protože jsou klíčové pro určité jevy spojené s vázáním, tzv. linking r a intrusive r.

V kapitole páté věnujeme pozornost samotnému ohnisku praktické části – vázání a rázu. Blíže zde charakterizujeme význam a použití rázu v češtině i angličtině, jeho rozšíření a historické pozadí jeho použití v angličtině. Co se týče vázání, blíže zde popíšeme vztahy mezi hláskami na rozhraní slov v rámci různých kombinací souhláskových a samohláskových a vysvětlíme pojmy linking w, linking j, linking r a intrusive r jako prostředky ke spojování slov v proudu řeči.

Šestá kapitola se zaměřuje na současný úzus a princip fonetické transkripce a popisuje práci Mezinárodní fonetické asociace, tzv. IPA.

Klíčovou část práce tvoří část praktická. V sedmé kapitole bude detailně popsán postup při výzkumu zaměřeném na distribuci rázu a vázání u českých i rodilých mluvčích angličtiny. Výzkum je založen na pořízení nahrávek dvaceti českých a pěti rodilých mluvčích angličtiny, čtoucích text sestavený z odstavců obsahujících výše zmíněné zkoumané jevy. Následná analýza ukáže schopnosti a tendence českých mluvčích vázat či naopak oddělovat slova v proudu řeči, případně frázovat text, a to s ohledem na rozdělení českých mluvčích podle jejich jazykových znalostí a schopností. Součástí analýzy bude i srovnání interpretace textu českých mluvčích s mluvčími rodilými.

Druhým oddílem praktické části práce je kapitola osmá, zaměřující se na metodiku práce učitele. Snažíme se v ní najít metody, způsoby výuky a různá cvičení, které vedou k osvojení vázání slov v toku řeči v angličtině, tedy k osvojení jevu, jehož absenci v promluvě sice obecně nepokládáme za chybnou, ale který bezesporu přispívá k porozumění mezi mluvčím a posluchačem a k přirozenějšímu vyznění projevu daného mluvčího.

I. KOMPARACE ČEŠTINY A ANGLIČTINY

Jsou si čeština a angličtina v některých rysech vzájemně podobné, nebo můžeme spíše tvrdit, že jde o dva naprosto odlišné jazyky, fungující na jiných principech? Existuje několik pohledů, z nichž můžeme dané jazyky zkoumat.

1.1 Rozšíření obou jazyků

Z hlediska rozšířenosti angličtina samozřejmě jednoznačně vede. V tabulce jazyků podle počtu rodilých mluvčích je k roku 1999 angličtina na 3. místě (za čínštinou a španělštinou) s 309 milionů mluvčích, zatímco čeština zaujímá pozici 67. s 12 miliony mluvčích. Pokud vezmeme v úvahu i mluvčí angličtiny jako druhého jazyka, budeme se pohybovat mezi hodnotami 500 a 1800 milionů. (http://en.wikipedia.org/wiki/English_language#cite_note-1)

1.2 Genealogická typologie

Z genealogického hlediska patří oba jazyky do indoevropské jazykové rodiny, angličtina náleží ke germánské podkupině (konkrétně západogermánské), češtinu řadíme ke slovanským (přesněji západoslovanským) jazykům. (Čermák, 2004, s.65)

1.3 Morfologické hledisko

Z hlediska morfologie se angličtina tradičně řadí k jazykům analytickým, tzn. pracuje s volnými morfémy a gramatické funkce jsou vyjádřeny pomocí slovosledu a funkčních slov. Angličtina však není výhradně analytická, svými rysy je částečně i jazykem flektivním. Oproti tomu je čeština jazykem syntetickým, tedy hlavně flektivním (využívá flexi, čili ohýbání, pracuje s řadou vázaných morfémů, slovosled je do značné míry pohyblivý). (Čermák, 2004, s.205)

1.4 Pravopis

Co se týče pravopisu, oba jazyky používají latinku. Čeština má však narozdíl od angličtiny pravidelný (= téměř fonologický, morfonologický) pravopis. Angličtina používá nepravidelný pravopis, z něž lze s jistou pravděpodobností odhadnout, jak se to které slovo vyslovuje. Vztah mezi grafickým záznamem a výslovností však není jednoznačný. Většinu slov lze

správně vyslovit při znalosti systému otevřených a zavřených slabik (man x mane). Pravidla však mají velké množství výjimek. S výjimkou slov cizího (např. francouzského) původu angličtina narozdíl od češtiny nevyužívá diakritická znaménka.

1.5 Fonetický systém češtiny a angličtiny¹

Jazyky se dají dělit i z hlediska fonologického, a to podle:

1. přízvuku
2. poměru souhlásek a samohlásek
3. tónu

ad 1 Jazyky se vymezují i podle přízvuku. Rozlišujeme jednak přízvuk pevný, který má ve všech slovech stejnou pozici – sem patří čeština (s přízvukem na první slabice) nebo např. polština (přízvuk na předposlední slabice), a jednak pohyblivý, kam patří angličtina. Pohyblivý přízvuk má však více podtypů. Přízvuk se může objevit v různých slovech na různých pozicích (v angličtině *'feedback*, *de'sire*), navíc různá poloha přízvuku jednoho slova může mít distinktivní funkci z hlediska významu (v angličtině *'desert* - poušť, *de'sert* - opustit) nebo dokonce i tvary jednoho slova (např. v ruštině).

ad 2 Oba jazyky náleží do skupiny jazyků souhláskových. Rozdíl počtu souhlásek a samohlásek je však v angličtině výrazně nižší. V angličtině je 24 souhlásek a 20 samohlásek (detailně viz. níže), jsou tedy v poměru 6:5; čeština má 26 konzontant a 13 vokálů, poměr je tedy 6:3. S vyšším počtem vokálů v angličtině je spojen i fakt, že zde lze nalézt mnohem více jednoslabičných slov než v češtině. Větší počet vokálů a diftongů totiž umožňuje využít více kombinací, jelikož v centru slabiky tak může stát více různých fonémů. Jiným souvisejícím faktorem je však frekvence výskytu vokálů v jazyce. Ve výzkumu Skaličkové (1974, s.73) zaujímaly samohlásky ve dvou odpovídajících si beletristických textech, českém a anglickém, opačnou frekvenci, než by se dalo čekat. Zatímco v anglickém textu tvořily vokály zhruba 31%, v českém byl výskyt vokálů zhruba 43%. Zdá se tedy, že přestože angličtina oplývá vyšším počtem vokálů než čeština, v mluveném jazyce využívá samohlásky více čeština.

ad 4 Angličtina i čeština jsou oba jazyky netónové, tzn. tón zde nemá distinktivní funkci, jako je tomu např. v čínštině. (Čermák, 2004, s.114)

¹ Vzhledem k tomu, že komparativní analýza fonetických systémů obou jazyků není hlavním předmětem této práce, není možné věnovat se této problematice detailně. Omezím se pouze na nejpodstatnější rysy a rozdíly.

Dalším faktorem z hlediska fonologie pak může být i redukce nepřízvučných slabik. Ta je běžná v angličtině, v češtině ale ne.

1.5.1 Artikulační báze

Pojmem tzv. artikulační báze rozumíme určitý způsob činnosti a souhry všech mluvních orgánů jako celku (Skaličková, 1987, s.63). Artikulační báze určitého jazyka však určuje nejen komplex mluvních pohybů nutných k vytvoření hlásky, ale i soubor doplňujících artikulačních pohybů, jež charakter hlásky dokreslují (přídech, přízubní výslovnost, intenzivnější činnost rtů atd.). Artikulační báze souvisí se soustavou zvukových prvků jazyka schopných rozlišovat samostatné jednotky významové a určuje i míru variability znění těchto prvků. K artikulační bázi patří také způsob výslovnosti přechodů mezi hláskami, realizace hlásek v řetězci souvislé řeči, přízvuk a jeho vliv na realizaci hlásek či obecný model intonace.

Pro artikulační bázi češtiny je charakteristická především méně intenzivní retní činnost a soustředění artikulace k alveolám. V souvislé řeči pozorujeme nezávislost kvantity vokálu na přízvuku nebo tendenci ke klesavým taktům a rozložení intonačního průběhu mezi více slabik. Za charakteristické hlásky češtiny se pokládá [ř] a znělé [h], jež se v jiných jazycích takřka nevyskytují. Na úrovni větné je pro češtinu typická tendence ke kratším sestupným taktům a méně spojitá výslovnost mezi slovy.²

Zatímco v češtině se přídech neobjevuje, v angličtině k němu dochází u hlásek [p], [t] a [k]. Výše zmíněná přízubní výslovnost je taktéž jevem angličtiny. Dále zatímco v češtině je zakončení slova před pauzou vždy neznělé, angličtina funguje na jiném principu.

Dalším faktorem je rytmizace promluvy, přestože tato problematika se zdá být sporná. Přívrženci této teorie tvrdí, že se v anglických větách objevuje tendence víceméně pravidelného výskytu přízvučných slabik, čímž dochází k vytvoření rytmu řeči. Podle Skaličkové (1974, s.124-128) k těmto vědcům patří L.E.Armstrong, I.C.Ward, D. Jones, A.C.Gimson či J.D.O'Connor. Skaličková je naopak k významu rytmu v jazyce skeptická: „Protiv očekávání však objektivní záznam vykazuje spíše pravý opak – intervaly nepravidelné...problém pří-

² <http://www.phil.muni.cz/jazyk/krcmova/fon/ucebnitext/5.htm>

zvuku ještě dávno není vyřešen. A přece se o něm obecně tvrdí, že má zásadní význam pro rytmizaci, která má zase nést odpovědnost za srozumitelnost, a jejíž úloha je proto v angličtině velmi důležitá...jsou zajisté určité důvody k nedůvěře v teorii o anglickém rytmu a k vysvětlení anglického přízvuku. Je totiž jasné, že není možné vyslovit se stejnými (nebo aspoň více méně stejnými) intervaly mezi přízvučnými slabikami např. věty, složené z výše uvedených příkladů.“ (Skaličková, 1974, s.124). V každém případě se o něm ve spojitosti s artikulační bází na úrovni suprasegmentálních jevů nelze nezmínit.

1.5.2 Samohlásky a dvojhlásky

Zatímco pohled na počet samohlásek v češtině se zdá být celkem jasný, v analýze vokalického systému angličtiny se vědci často rozcházejí.

Čeština má 5 krátkých a jim odpovídajících 5 dlouhých vokálů ([a, e, i, o, u, á, é, í, ó, ú]) a 3 diftongy ([au, ou] a [eu], přičemž původní české je pouze [ou]), tedy celkem 13 vokalických fonémů.

V angličtině situace není zdaleka tak jasná. Podle Skaličkové (1974, s.7-8) nachází např. Jones 8 krátkých vokálů, 4 dlouhé a 12 diftongů, zatímco Gimson 7 krátkých a 5 dlouhých vokálů a 8 diftongů a Mathesius 9 vokálů a 6 diftongů. Někteří autoři definují i trojhlásky ([aɪə, auə] a další), jiní je ale chápou spíše jen jako spojení diftongu s dalším vokálem, tedy [aɪ+ə] či [au+ə]. Ať jsou samohláskové zvuky angličtiny analyzovány jakkoli, skutečností zůstává, že v britské angličtině existuje 12 vzájemně odlišných jednoduchých samohlásek s distinktivní platností, a to krátké [ɪ, e, ʌ, o, ʊ, æ, ə] a dlouhé [i:, ɑ:, ɔ:, e:, u:] a dále 8 diftongů, neboli samohlásek s modifikacemi [aɪ, eɪ, ɔɪ, au, əu, ɪə, eə, uə].³

Vzhledem k tomu, že čeština pracuje s pěti krátkými samohláskami a jim odpovídajícími dlouhými vokály, je zde důležitá spíše kvantita než kvalita hlásek. Kvalita českých hlásek je rozkolísaná, můžeme vymezit určité témbrové oblasti. Hlásky i-ové, e-ové, a-ové atd. mají vždy pouze jednoho zástupce, viz. příloha 1. Naopak v angličtině je primární hodnotou kvalita hlásky. Témbrové oblasti mají několik zástupců, např. k e-ovým náleží [e, æ, eɪ, eə], a tudíž je možnost kolísání barvy značně omezenější (viz. příloha 2).

³ Skaličková (1974, s.8)

Hlásky [ə], tzv. schwa nemá v češtině funkční ekvivalent. Jde o hlásku středovou, a nelze ji tedy definovat jako hlásku i-ovou, e-ovou a podobně. Jediný možný způsob je popsat ji spíše jako hlásku nee-ovou, nei-ovou, neo-ovou, nea-ovou a neu-ovou. Schwa se v angličtině v různých variantách závisících na okolí přibližuje jednotlivým tónovým oblastem. Ve slově *China* [tʃaɪnə] je tak a-ovější, ve slově *condemn* [kəndem] o-ovější než například v *can* [kən].

Rozdíly mezi českými a anglickými samohláskami spočívají i v postavení jazyka v klidové poloze. Zatímco je při artikulaci v češtině špička jazyka v kontaktu se spodinou dutiny ústní, v angličtině spolu stěží přicházejí do kontaktu a jazyk je spíše volně vytrčený. „Pokud se špička jazyka aktivně účastní tvoření hlásky, artikuluje v angličtině svým ostřím, v češtině naopak svou plochou. Vzhledem k paterní klenbě má tedy anglická artikulace spíše konkávní charakter, v češtině má naopak charakter konvexní.” (Skaličková, 1987, s.191)

1.5.3 Souhlásky

Souhláskový systém obou jazyků má sice mnoho hlásek společných, liší se však mnohdy v několika směrech. Vedle toho na obou stranách můžeme najít hlásky, které druhému hláskovému fondu chybí (viz. příloha 3). V češtině nalezneme celkem 26 konzont, přičemž jak vyplývá z tabulky uvedené ve výše odkazované příloze, hlásky [ř, ť, ď, ň, c] a [x] v angličtině nelze nalézt (ačkoli [x] existuje ve skotské angličtině, např. ve slově *loch* [lox]). Naopak angličtina se svými 24 konzontami zahrnuje do svého systému 4 fonémy, které čeština postrádá. Jedná se o [θ, ð, w] a [ŋ].⁴

Hlásky odpovídající si v obou jazycích mají mnohdy rozdílnou funkci, frekvenci, zatížení nebo distribuci. Například výskyt hlásek [f] nebo [g] je v angličtině běžný, v češtině je cizím prvkem, který se objevuje především ve slovech cizího původu či v rámci asimilace znělosti, totéž platí pro hlásku [ʒ] v opačném směru.

Nemusí si odpovídat ani artikulační fáze. Zatímco [ŋ] je v češtině pouze hláskou intenzní, v angličtině se objevuje jako hlásky intenzní, detenzní a dokonce i tenzní. Naopak [r] může v

⁴ Nosovka [ŋ] v češtině sice existuje, nemá však platnost fonému, ale je pouze poziční variantou.

češtině být detenzní, intenzní i tenzní (je slabikotvorné), v angličtině může jít pouze o hlásku detenzní (před samohláskou či slabikotvorným [t]).

Jako další odlišnosti v obou systémech můžeme zmínit neexistenci palatálního protikladu, který se však vyskytuje v češtině (t-t', d-d', n-ň) či aspirace. Zatímco angličtina aspiruje fortisové okluzívy, v češtině výslovnost odpovídajících hlásek aspirovaná není. Dále je, stejně jako je tomu u vokálů, rozdíl v samotné artikulaci. V češtině se jazyk staví směrem k paterní klenbě svou plochou, v angličtině spíše svým ostřím (viz. výše). Odpovídající si hlásky se mnohdy vyslovují jinak a jinde, jinak se seskupují a jinak reagují na sebe navzájem i své okolí.

1.6 Shrnutí

Z uvedeného srovnání vyplývá, že angličtina s češtinou nejsou extrémně odlišné jazyky. Pro rodilé uživatele češtiny nepatří angličtina všeobecně mezi nejtěžší. Existuje mnoho jiných jazyků, jež jsou pro ně mnohem hůře uchopitelné, vzhledem k tomu, že daný jazyk má velmi odlišnou povahu, např. maďarština, finština, čínština a mnoho jiných.

Pomineme-li gramatiku jazyka a zaměříme se na fonologickou stránku, dle mého názoru činí Čechům největší problém výslovnost dříve zmíněných dentálních frikativ, s osvojením výslovnosti určitých skupin grafémů a jejich pravidel, ale neméně důležitými faktory podporující přirozenou podobu jazyka je i přízvuk a vázání (nejčastější chyby českých mluvčích jsou zevrubně popsány v následující kapitole). Oproti angličtině se v češtině objevuje mnohem častěji ráz, a čeští mluvčí mají snahu přenášet tyto tendence do jazyka, který studují. Je tedy velice důležité, aby již od začátku studia angličtiny byla věnována pozornost nejen správné výslovnosti jednotlivých slov, ale i správné výslovnosti na úrovni vyšší než je slovo, tzn. intonace, rytmus a výše zmíněný přízvuk a vázání jednotlivých slov. Obtížnost jednotlivých fonologických rysů angličtiny pro Čechy je různá v různých stádiích pokročilosti – některé suprasegmentální jevy zůstávají problematické i u pokročilých uživatelů angličtiny. Často se však lze setkat s tím, že zmíněné problémy nejsou jen doménou začátečníků, ale často i velmi pokročilých studentů, kteří již mají bohatou slovní zásobu a dobré znalosti gramatiky jazyka. Jsou tedy schopni vyjadřovat se na vysoké úrovni a mluví plynule, přesto ale jejich projev zní mnohdy nepřírodně, jelikož se nedokáží zbavit určitých návyků převzatých z rodného jazyka, češtiny. Dalším faktorem bývá mnohdy i jejich domněnka, že přízvuk není podstatný, a proto tuto problematiku ignorují a soustředí se především na gramatickou a lexikální stránku jazyka.

II. ČASTÉ CHYBY V ANGLICKÉ VÝSLOVNOSTI U ČESKÝCH MLUVČÍCH

2.1 Samohlásky

Proti českým dvěma stupňům délky samohlásek jsou v angličtině stupně tři, což si mnoho Čechů neuvědomuje. Samohlásku ve slovech *bit* a *bid* tedy často realizují ve stejné délce (tedy jako krátkou samohlásku), a stejně pak *beat* a *bead* obě jako dlouhou samohlásku. Ve skutečnosti se jedná o trojí délku. Nejkratší je samohláska ve slově *bit*, střední délku mají *bid* a *beat*, a nejdelší pak *bead*.

Čeští mluvčí dále často nedodrží redukci samohláskové kvality v nepřízvučných slabikách. Vzhledem k tomu, že český vokální systém nemá hlásku [ə], nejsou dostatečně citliví na její zabarvení, a snaží se ji nahradit jinou hláskou, která je jim blízká, nejčastěji e-ovým zvukem, pokud ne přímo hláskou [e].

Vzhledem ke vztahu českého pravopisu a mluvené formy jazyka čtou čeští mluvčí často anglická slova včetně hlásek, které jsou graficky použity v textu, ale jejich výslovnost se nerealizuje. To se týká především hlásky [r] po samohlásce, jako např. ve slovech *parky*, *her*, *bird* či *first*. Zatímco by se výslovnost prvního zmíněného slova měla blížit spíše českému slovu *páky*, velmi často vyslovují spíše *párky*. Můžeme se setkat přímo s vyslovenou hláskou [r] či alespoň r-ovým zabarvením. Mohli bychom argumentovat, že r-ové zabarvení je běžné např. v americké angličtině, čeští mluvčí však jiné rysy této varianty angličtiny obvykle neuplatňují. Co se týče samotného [r], má v obou jazycích jinou podobu – zatímco britské je nekmitavé a postalveolární, české je kmitavé a alveolární. To si ale čeští mluvčí často neuvědomují.

K podobné modifikaci dochází u trojhlásek [aɪə] či [aʊə]. Ty Češi často zaměňují za [ajr] a [aur].

Diftong [eə] a hláska [ɛ:] se často zaměňují za spojení hlásek [é] a [r], takže dvojice různých slov, které mají v angličtině různou výslovnost, mívají v angličtině Čechů stejnou zvukovou podobu (např. *worse* a *wears*).

Podobně se objevuje snaha přiblížit diftong [əʊ] českému vokalickému systému, výsledkem čehož bývá české [ou].

2.2 Souhlásky

Analogicky ke způsobu, jakým se asimilují hlásky v češtině, mají čeští mluvčí tendenci nakládat se skupinami souhlásek i v angličtině. Zatímco správná výslovnost anglického slova *backbone* je [bækbəʊn], Češi uplatňují princip asimilace v češtině, tedy pracují s párovými konzonantami. Výsledkem je tedy nesprávná výslovnost, [bægbəʊn]. Tato chyba je dána opačným charakterem asimilací. Zatímco v angličtině se asimilují pouze nepárové souhlásky, v češtině je tomu naopak – pouze párové. V angličtině si i v těsném sousedství ponechávají párové souhlásky svůj charakter.

Potíže činívá i výslovnost hlásek [θ] a [ð]. Tyto hlásky jsou českému vokalickému systému cizí, a proto se čeští mluvčí snaží opět nalézt hlásky, které se těm anglickým nejvíce podobají. V angličtině Čechů se tedy setkáme s podobami těchto hlásek jako [d] nebo [dz] místo hlásky [ð] či [f] a [s] místo [θ], případně s jazykem vystrčeným mezi zuby.

Dalším problémem bývá s aspirací hlásek [p], [t] a [k]. Češi buď přídech ignorují, či jej realizují nesprávně, příliš přehnaně – v doprovodu [x].

Potíže činívá také realizace finálního a prevokálního [ŋ]. Anglické *sing* je tedy vyslovováno s [ŋ] či dokonce [ŋk].

Jinou českou chybou je záměna [v] a [w]. Tyto dvě hlásky v češtině nefungují jako fonémy, a tudíž čeští mluvčí nepovažují za podstatné je mezi sebou odlišovat. Může tedy dojít k nejednoznačnosti ve významu, např. u slov *wheel* [wi:l] a *veal* [vi:l].

Zatímco v češtině má každá závěrová souhláska svou vlastní explozi, v angličtině tomu tak není – např. ve spojení *that time* nesmí mít koncová souhláska prvního slova explozi, ale naopak ji má společnou s první hláskou slova následujícího. Čeští mluvčí však často použijí explozi u obou hlásek. K podobnému jevu dochází i v případě, kdy se setkají dvě stejné

hlásky, ať už uvnitř slova nebo na hranici slov. V takové situaci by měla být správně použita pouze jediná hláska, avšak s delší tenzí a závěrem nebo úžinou.

2.3 R y t m u s

Problém českých mluvčích s rytmem v angličtině výstižně popisuje Skaličková (1987, s.190): „V angličtině je nutno si představit, že od jedné přízvučné slabiky až k další jde o 'jedno slovo' (de facto jeden takt), a uvnitř takového celku neodělovat jednotlivé složky: srov. *some of us* – samovaz, *seal it* – sílit.“

Zmíněné chyby českých mluvčích však nereprezentují celou škálu výslovnostních problémů Čechů. V této kapitole jsem se snažila poukázat na ty, které považuji za nejčastější a zároveň nejpodstatnější. Detailnější informace lze nalézt např. ve Skaličková, A., *Fonetika současné angličtiny*, Praha: SPN, 1987 (s.185-190), z níž zde bylo čerpáno.

III. ČINNOST HLASIVEK

Jedním z velmi důležitých částí fonačního ústrojí je hrtan, neboli larynx. Většina larynxu je chrupavčitá. Přesněji jej tvoří dvě velké chrupavky, které jsou připojené k horní části průdušnice. Hrtan je u každého člověka jinak velký, u žen se jeho velikost pohybuje okolo 5,5cm, u mužů okolo 7cm. Pro výšku hlasu má význam především délka hlasivek. U žen se udává 14-19mm, u mužů 24-25mm.⁵ To ovlivňuje i tón hlasu, která je dána frekvencí kmitajících hlasivek, které jsou v hrtanu uloženy. U dospělého muže se tato frekvence pohybuje kolem 125Hz, u dospělých žen zhruba 210Hz a u dětí přes 300Hz.⁶ Hlasivky jsou vlastně jakési dvě svalové chlopně, tvarem podobné rtům. V přední části jsou spojené a připojené ke štítné chrupavce hrtanu. Vzadu se každá z chlopní připojuje k tzv. hlasivkovým chrupavkám, takže pokud se tyto pohnou, hlasivky se taktéž pohnou. Díky tomu může dojít k různým pozicím hlasivek. Mezi hlasivkami se vytváří tzv. hlasivková štěrbina (glottis). Ta má tvar trojúhelníku s vrcholem vpředu v klenbě chrupavky štítné a její dvě třetiny jsou ohraničeny blanitou částí hlasivek; zadní třetina je tvořena okrajem hlasivkových chrupavek, pokrytým podobně jako hlasové valy jemnou sliznicí.⁷

Roach (1991, s.28) mluví o 4 různých pozicích hlasivek (obrazový doprovod viz. Obr.1):

a) doširoka rozevřené

V této pozici jsou hlasivky v klidové pozici během dýchání a při reprodukci neznělých souhlásek

b) rovná hlasivková štěrbina

Pokud vzduch prochází rovnou štěrbinou, výsledkem je frikativní (třený) zvuk podobný šepotu, označovaný jako (h), tzv. neznělá glotální frikativa

c) vibrace hlasivek (vznik hlasu)

Vznik hlasu vysvětluje tzv. myoelastická teorie, a to na základě činnosti hlasivkových svalů a vlivu vydechovaného proudu vzduchu. Při sevření hlasivek (hlasivky se téměř dotýkají) vzniká pod nimi přetlak, zatímco nad hlasivkami je podtlak. Vznik přetlaku je dán tím, že výdechový proud je plynulý a překážka sevřených hlasivek jej na okamžik zbrzdí. Přetlak pod hlasivkami vede k jejich oddálení, kvantum vzduchu pod hlasivkami unikne, vzniknou podmínky

⁵ <http://www.phil.muni.cz/jazyk/krcmova/fon/ucebnitext/5.htm>

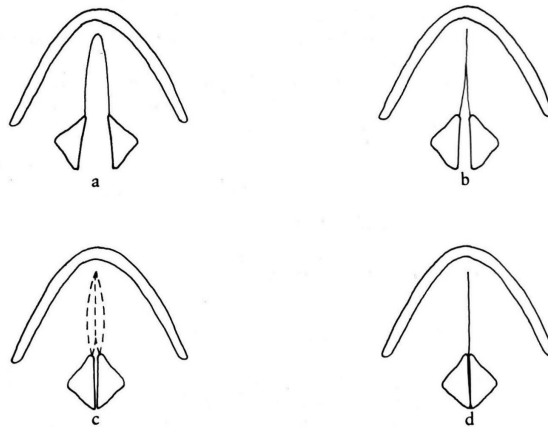
⁶ <http://en.wikipedia.org/wiki/Voice>

⁷ <http://www.phil.muni.cz/jazyk/krcmova/fon/ucebnitext/5.htm>

pro nové sblížení atd. K tomuto jevu dochází periodicky, výsledkem je vibrace hlasivek. (frekvence vibrací u mužů a žen viz výše).⁸

d) hlasivky pevně sevřené

Skrze hlasivky neprochází žádný vzduch. K tomuto sevření dochází při vyslovení rázu, jemuž je věnována následující kapitola.

Obr.1 Pozice hlasivek (převzato z Roach, 1991, s. 28)

⁸ Specifický typ fonace nastává při šepotu. Nejde o pravou fonaci, protože hlasivky nekmitají, ale jsou v blanité části sblíženy, zatímco vzadu jsou na úrovni hlasivkových chrupavek oddáleny. Vzniká turbulence vzduchu, která je slyšitelná

IV. RHOTICKÉ A NERHOTICKÉ DIALEKTY

4.1 Vysvětlení pojmů rhotické a nerhotické dialekty

Angličtina je, co se týče výslovnosti, rozdělena na dvě hlavní výslovnostní skupiny, a to v závislosti na tom, v jakých pozicích se realizuje hláska [r]. Vymežeme dialekty rhotické a dialekty nerhotické.

Mluvčí rhotických dialektů vyslovují [r] ve všech pozicích, kdy je realizováno v psané podobě, zatímco u nerhotických je [r] vysloveno pouze v případě, že je následováno samohláskou. Jinak řečeno, u nerhotických dialektů dochází k zániku tohoto fonému z kódy slabiky. Mluvčí tedy vysloví [r] ve slovech *red* či *watery*, jelikož zde je r následováno samohláskou. Nevysloví jej ale kupříkladu v případě slov *hard*, *car* nebo *water*. S tímto jevem souvisí i problematika tzv. linking r a intrusive r, viz. níže.

4.2 Oblastní vymezení dialektů

4.2.1 Rhotické dialekty

Výslovnost většiny mluvčích americké angličtiny se řadí k rhotickým dialektům. Mimo Spojené státy americké se s nimi můžeme setkat na Barbadosu, v Kanadě (kromě malých oblastí v částech Nova Scotia, Newfoundland nebo New Brunswick), Irsku, Skotsku, nebo na Filipínách. V Anglii je to pak West Country, Corby a většina oblasti Lancashire. Dále také oblast Nothumberland a zemědělské části jihovýchodní Anglie, ačkoli tam má již mladá generace tendenci k nerhotickému projevu.

4.2.2 Nerhotické dialekty

Nerhotické dialekty se vyskytují v oblastech jako je Indie (zejména jižní), Afrika, Austrálie, Malta, ve většině Karibiku, Nového Zélandu a Walesu, a v neposlední řadě také v Anglii (zejména mluvčí Received Pronunciation). Také Singapur, Malajsie a Hong Kong jsou převážně nerhotické. Ve spojených státech amerických se můžeme s nerhotickou angličtinou setkat spíše u starší generace, a to zejména na jihu, například v oblastech New Orleans, Virginie, Georgie nebo na jihu Alabamy. Také v Bostonu a New York City není nerhotická angličtina výjimkou. Sociolingvistické studie Williama Labova zaměřené na oblast New Yorku ukazují, že o nerhotických dialektech můžeme mluvit zejména ve spojitosti se staršími mluvčími, a hlavně mluvčími ze střední a nižší vrstvy obyvatel. Každopádně rhotická angličtina ner-

hotickou pozvolna vytěsňuje. Angličtina afroamerických obyvatel je převážně nerhotického charakteru.⁹

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Rhotic_and_non-rhotic_accents

V. VÁZÁNÍ A RÁZ

5.1 R á z o b e c n ě

Výrazem ráz se označuje tvrdý hlasový začátek. Aktivním artikulačním orgánem jsou hlasivky, které se při jeho tvoření pevně sevřou a pak se náhle a prudce rozevřou. Teprve po jejich rozevření dojde k vytvoření fonačních pohybů a k zaznění hlasu. Z hlediska sluchové percepce se projevuje jako zřetelnější oddělení samohlásky od předchozí slabiky. Jeho fonetická značka je [ʔ].

Řadíme jej mezi souhlásky, z hlediska způsobu artikulace mezi explozívy, a jak už bylo zmíněno výše, podle místa artikulace se jedná o hlásku glotální. Vzhledem k tomu, že se na jejím vyslovení nepodílí hlasivky, jedná se o hlásku neznělou.

V angličtině se ráz označuje termínem glottal stop, glottal catch, nebo přesněji glottal plosive consonant. V některých jazycích, např. v arabštině, je samostatným fonémem.

Extrémní forma této souhlásky se konstituuje při kašlání. Některé typy kašle se dají zapsat fonetickou transkripcí. Běžný kašel může tedy mít mezi jinými fonetickou podobu [ʔʌhəʔʌh].

5.2 R á z v č e š t i n ě

V češtině se ráz vytváří pravidelně a automaticky před samohláskou po každé absolutní pauze, a je tedy samozřejmý na začátku věty, pokud začíná samohláskou, např. [ʔuďelej to ješće dnes] nebo uprostřed věty, kterou členíme na menší větné a rytmické celky např. [ʔuřichli ʔulice], [ʔokolo ʔobori].

V běžné komunikaci se ráz příliš neuplatňuje, a výslovnost bez rázu postupně proniká i do spisovných projevů, přestože ji podle výzkumů většina uživatelů češtiny hodnotí jako nespisovnou. Jeho užití je častější při volnějším mluvním tempu a v důrazné výslovnosti. Za normativní a závaznou se považuje vyslovení rázu po neslabičných předložkách k, s, z a v (např. [kʔobjedu], [fʔokně], případně se znělou souhláskou [gʔobjedu], [vʔokně] (Palková 1994, s.26).

V češtině se místo rázu kromě absence rázu často užívá proteze, tj. vkládání souhlásky před výraz začínající samohláskou. Mezi nejčastěji užívané protetické hlásky můžeme zařadit [v] *ocet-vocet* nebo [h] *hale, haby, huž*.

Důvodem použití protetických hlásek či vynechání rázu je jistá ekonomičnost mluvního projevu. Pro mluvčího je snazší a pohodlnější nezatěžovat mluvidla rázem, jeho mluva je plynulejší. V případě vynechání rázu se projev i relativně zrychlí, což však někdy může mít za následek omezení srozumitelnosti projevu, a pro posluchače se stává náročným mluvího vnímat. Pokud na rozhraní dvou slov, kde druhé slovo začíná samohláskou, uděláme pauzu a druhé slovo začneme s rázem, dojde k přerušení výdechového proudu vzduchu, což je pro hlasivky náročnější. Srozumitelnost se však zvýší.

Činnost hlasivek při jednotlivých variantách vyslovení dvou po sobě jdoucích slov lze popsat např. pomocí spojení *zavřeným oknem* (detailnímu popisu funkce hlasivek je věnována samostatná kapitola). Při vyslovení slova *zavřeným* hlasivky vibrují (k počátku vibrace dochází při realizaci první znělé hlásky – u spojení *pod oknem* by rezonance začala s vyslovením hlásky [o], jelikož [p] je hláska neznělá. Pokud se mluvčí rozhodne napojit následující slovo hned za něj bez jakékoli pauzy, bude to jistě pro jeho hlasivky nejšetrnější varianta, protože nepřestanou kmitat, na druhou stranu ale dojde ke dříve zmíněnému omezení srozumitelnosti, vzhledem k tomu, že hranice mezi slabikami (slovy) bude nejasná. Další variantou je jasné oddělení jednotlivých slov. Toho je možné docílit použitím rázu. Vyslovíme první slovo (hlasivky kmitají), vytvoříme pauzu (hlasivky se uvolní) a vyslovení dalšího slova zahájíme hláskou [o], která bude doprovázena rázem. V této fázi se hlasivky přimknou těsně k sobě. Srozumitelnost bude perfektní, pro hlasivky je tato varianta ale náročnější. Jistým kompromisem je tedy použití výše zmíněné protetické hlásky, v tomto případě hlásky [v], která nahradí pauzu i ráz. Odlišná zvuková kvalita hlásky zde vytvoří předěl, ale ne tak náročný jako naprostá pauza a následný ráz, zároveň budou hlasivky kmitat celou dobu. Srozumitelnost bude tedy vyšší než při vynechání pauzy, a zároveň bude samotné vyslovení výrazu z hlediska náročnosti snadnější než při realizaci pauzy a rázu.

Pravidla použití rázu v češtině shrnuje Palková (1994, s.25-26):

Ve formálních mluvených projevech se doporučuje výslovnost s rázem:

- po nepřízvučné slabice (po předklonce) nebo po jednoslabičném nepřízvučném slově:
když uvážíš [gdišʔuvážíš], *byl unaven* [bilʔunaven]

- při setkání dvou stejných samohlásek na hranici předložky a slova se samohláskovým začátkem: *po obědě* [poʔobjed'e], *za alejí* [zaʔalejí]
- při setkání dvou stejných samohlásek na hranici předpony a slovního základu se samohláskovým začátkem: *doopravdy* [doʔopravdí], *neexistuje* [neʔegzistuje]
- při setkání dvou různých samohlásek na hranici slabičné předložky a slova se samohláskovým začátkem: *po ulici* [poʔulici], *do Evropy* [doʔevropy]
- při setkání dvou různých samohlásek na hranici slabičné předpony a slovního základu se samohláskovým začátkem: *poučit* [poʔučit], *neobyčejný* [neʔobičejní]
- v přídavných jménech a příslovcích s předponou nej-, po níž následuje samohláska: *nejaktivnější* [nejʔaktivnější], *nejútlejší* [nejʔútlejší]
- po předložce končící na souhlásku, po níž následuje samohláskový počátek slova: *pod oknem* [potʔoknem], *bez úrazu* [besʔúrazu]
- ve slovech složených: *pravoúhlý* [pravoʔúhlí], *modrooký* [modroʔokí]
- při setkání dvou samohlásek na hranici slov: *celá Evropa* [celáʔevropa], *tato úroda* [tatoʔúroda]

5.3 Ráz v angličtině

V angličtině není ráz nezbytný, vyskytuje se ale v mnoha akcentech. V Received Pronunciation¹⁰ se někdy objevuje při zdůraznění slova, které běžně začíná přízvučnou samohláskou. Výraz *it is absolutely false* s důrazem na *absolutely* se tedy vysloví [ɪt ɪz ʔæbsəlu:tli fɔ:ls].

Stejně jako v češtině je jeho výskyt opodstatněný na začátku věty začínající samohláskou a na začátku mluvního nebo rytmického celku, tedy po každé větší pauze.

Zaznamenané jej i u citoslovečného výrazu *uh-oh* [ʔ ʔʊ].

¹⁰ Received Pronunciation (RP) je akcent britské angličtiny, používaný obvykle pro účely popisu a výuky, a to i přes to, že jím mluví pouze malé procento populace. Můžeme se s ním setkat i pod názvem Oxford accent, „public school“ accent nebo BBC pronunciation. V první polovině 20. století měl každý Angličan kvalifikovaný pro výuku na univerzitě vzdělání ze soukromé školy. Důvod použití Received Pronunciation je tedy zřejmý. RP byla (a v určité míře stále je) přízvukem soukromě vzdělávaných lidí. Bylo by tedy relativně bizarní učit nerodilé mluvčí jakýkoli jiný akcent. RP je modelovým jazykem z několika důvodů. Zaprvé, je hojně používán v prestižních médiích, zadruhé, nepatří k žádnému konkrétnímu dialektologickému regionu a lze se s ním setkat ve všech částech Británie, a zatřetí, je všeobecně akceptován jako akcent, který všichni Britové znají a kterému rozumějí. (Hughes, Trudgill, 1993, s. 2; http://en.wikipedia.org/wiki/Received_pronunciation)

Někdy se ráz používá před hláskami [p], [t] a [k], pokud po těchto hláskách přímo nenásleduje samohláska, např. ve slovech *captive* [kæʔptɪv], *catkin* [kæʔtkɪn], *arctic* [a:ʔktɪk]. Podobně je tomu u [tʃ], pokud má v dané slabice koncové postavení či následuje přízvučná samohláska, jako je tomu u slova *butcher* [buʔtʃə]. Použití rázu v těchto případech se někdy nazývá glotalizace nebo glotální posílení. Posílení proto, že použitím rázu dojde k současné artikulaci dvou závěrových hlásek (plosiv).

V některých akcentech (týká se to mnoha akcentů městských oblastí Londýna, Leeds, Glasgow, Edinburghu a dalších) ráz vlastně nahrazuje neznělou alveolární plozivu [t] - je tomu tak v případech, kdy po [t] následuje přízvučná samohláska: *not yet* [nɔʔ jet], *that one* [ðæʔ wʌn], *getting better* [geʔɪŋ beʔə].

Ve výslovnostních variantách oblasti East Anglia nahrazuje hlásku [t] ráz i v případech, kdy je [t] v iniciální pozici slova v nepřízvučné slabice a zároveň není v počáteční pozici v rámci promluvového úseku. Ve výrazu *I'm going to town tomorrow* bude tedy ráz realizován ve slovech *to* a *tomorrow*.

V jiných dialektech je [t] často nahrazováno rázem, pokud je následováno slabičným [n], například ve slovech *button*, *fatten*.

Mnoho nerodilých mluvčích angličtiny (včetně českých) má tendenci vyslovovat ráz před každým slovem, které začíná samohláskou, nebo i uprostřed slova mezi dvěma samohláskami. Výraz *it was all our own fault* tedy vysloví takto: [ɪt wəz ʔɔ:l ʔauə ʔoun fɔ:lt]. Pro studenta angličtiny jako cizího jazyka je velice důležité, aby se, pokud se jí dopouští, snažil tuto chybu odstranit, a zdokonalil tak svou, jinak možná dobrou, výslovnost. Měl by si upevnit skutečnost, že v běžné angličtině se mezi významově spojenými po sobě jdoucími slovy předěl netvoří. V mluvním úseku se dělení projeví spíše na rozhraní slabik. Správnou podobu výše zmíněného výrazu tedy můžeme zapsat spíše [ɪt wə zɔ:l auə roun fɔ:lt].

Ve fonetickém přepise se absence rázu dá vyznačit symbolem ʔ. Náš příklad se dá tedy upravit na [ɪt wəz ʔɔ:l auə roun fɔ:lt].

5.3.1 Vývoj rázu v angličtině

Ke ztrátě rázu, nebo lépe mutaci rázu [ʔ] na nulový zvuk [∅] začalo docházet díky velkému množství zdánlivě němých [t] uprostřed mnoha anglických slov - slovo *listen* se dříve vyslovovalo s plně vysloveným [t]. Vzhledem ke svému hláskovému okolí bylo toto [t] (je součástí nepřízvučné slabiky, a zároveň je následováno slabičným [n] nebo [l]) později nahrazeno nejprve rázem, a pak zaniklo úplně. Grafická podoba se ale nezměnila. Stejným vývojem jako *listen* prošla například slova *castle*, *whistle* nebo *hustle*.

V angličtině se také objevují slovní výpůjčky z jazyků, u nichž je ráz samostatným fonémem a jsou přímou součástí výslovnosti daného jazyka, například havajské slovo 'a'a, vyjadřující specifický druh lávy. Havajský pravopis ale indikuje použití hned dvou rázů, zatímco toto slovo v angličtině získalo podobu *aa*, s chybějícím náznakem rázu. Slovní výpůjčky si obvykle aspekty původní výslovnosti zachovávají jen do doby, než zdomácnějí.¹¹

5.4 V á z á n í

V angličtině se v rámci věty slova jednotlivě neoddělují, ale spíše spojují dohromady. Tento jev se nazývá vázání, v angličtině *linking* nebo *liaison*. Vzhledem k tomuto vázání neznějí slova vždy stejně, jako když je vyslovíme jednotlivě. Pokud se nerodilý mluvčí naučí vázání používat, nejenže mu budou ostatní lépe rozumět, ale i naopak – on bude rozumět lépe jim.

Na rozhraní slov může dojít k následujícím kombinacím hlásek:

1. souhláska – samohláska (slovo končící souhláskou je následováno slovem, které začíná samohláskou) např. *turn off*
2. samohláska – samohláska (slovo zakončené samohláskou je následováno slovem, které začíná taktéž samohláskou) např. *too often*
3. souhláska – souhláska (na konci slova i na začátku slova po něm jdoucího je souhláska) např. *check this*
4. samohláska – souhláska (slovo končící samohláskou je následováno slovem, které začíná souhláskou) např. *simply clever*

¹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Glottal_stop

Mluvíce o souhláskovém či samohláskovém zakončení bereme samozřejmě v úvahu zvukovou, nikoli grafickou podobu slova. Sloveso *have* je sice graficky zakončeno samohláskou *e*, z hlediska zvukové stránky je ale zakončení samohláskové [hæv].

V angličtině je problematika přechodu mezi hláskami velice zajímavá. Pracujeme zde s pojmem *juncture* (v češtině mluvíme o napojování hlásek či způsobu návaznosti hlásek). Tento pojem funguje ve spojitosti s problematikou vztahu mezi jedním fonémem a fonémy, které mu bezprostředně předcházejí či jej následují. K jeho vysvětlení pracujeme kupříkladu s výrazem *my turn* [maɪ tɜ:n]. Vztah mezi [m] a [aɪ] a mezi [ɜ:] a [n] nazýváme *close juncture*. Hlásce [m] předchází a po hlásce [n] následuje ticho. Zde mluvíme o *external open juncture*. Problém spočívá ve stanovení, v jakém vztahu jsou mezi sebou hlásky [aɪ] a [t]. Mezi danými dvěma slovy neděláme pauzu, a přesto mezi nimi v transkripci napíšeme mezeru. Zároveň se nabízí otázka, zdali [maɪ tɜ:n] odpovídá opravdu pouze jedné psané formě – *my turn*. Nemůže to být i *might earn*? Výslovnost se zdá být stejná, tím spíše s odkazem na informace v předchozím odstavci týkající se tendence k otevřeným slabikám a zdánlivému přesouvání souhlásky na konci slova blíže k samohlásce slova následujícího. Přesto ale mluvčí angličtiny nemají problém tyto dva výrazy v proudu řeči odlišit. Odpovědí na tuto otázku (kromě vlivu kontextu) je *aspiration*, tedy přídech. V prvním případě je [t] aspirováno (protože stojí na počátku slova), ve druhém ne, mimo to je [aɪ] v *might* kratší. Každopádně klíčovým argumentem zůstává *aspiration*. Jinými jevy rozlišujícími výslovnostně zdánlivě stejné výrazy mohou být kromě *aspiration* i ztráta znělosti nebo délka vokálu.

Podobné dvojice slov nazýváme *minimal pairs*. Jako další příklady zmiňuje Roach (1991, s. 129) následující dvojice:

he lies [hi: laɪz] - *heal eyes* [hi:l aɪz] (kvalita hlásky l – clear l vs. dark l)

might rain [maɪt reɪn] - *my train* [maɪ treɪn] (znělost, délka [aɪ])

keep sticking [ki:p stɪkɪŋ] - *keeps ticking* [ki:ps tɪkɪŋ] (aspiration, délka [i:])

5.4.1 Souhláska – samohláska

Pokud je slovo zakončeno souhláskou, působí výsledná výslovnost dojmem, že se vyslovení této souhlásky přesune k počátku následujícího slova, které začíná samohláskou. Výraz *turn off* tedy vyslovíme spíše jako by jeho písemná podoba byla „*tur noff*“, otázku *Can I have a bit of egg?* nerozdělíme na jednotlivá slova, ale spíše takto: *Ca-nI-ha-va-bi-to-fegg?*, tedy

[kə_nai_hæ_və_bi_tə_veg]. Poslední zvuk prvního slova by se tedy posluchači mohl zdát spíše jako první zvuk slova následujícího. Důvodem tohoto jevu je tendence jazyka k otevřeným slabikám.

5.4.2 Samohláska – samohláska

Pokud za slovem končícím samohláskou následuje slovo, které začíná taktéž samohláskou, spojují se v angličtině tato slova zvukem blízkým [w] nebo [j]. V případě, že je první slovo zakončeno hláskou [u:] nebo diftongem končícím [ʊ], jinak řečeno pokud jsou rty zaokrouhlené, vkládáme mezi samohlásky [w], např. *too often* [tu:wɒfn], *who is* [hu:wɪz], *so I* [səuwaɪ], *do all* [du:wɔ:l]. Pokud naopak zaokrouhlené nejsou, vkládáme [j]. Tak tomu je např. ve výrazech *I am* [aɪjəm], *Kay is* [keɪjɪz], *the end* [ði:jend], *she asked* [ʃi:ja:skd]. Tyto hlásky se v angličtině nazývají linking w a linking j, čili vkladné w a j.¹²

Stanovení toho, jestli tyto vkladné hlásky byly nebo nebyly použity, je však nejednoznačné. Objevují se v různých intenzitách, a není tedy možné jednoznačně určit hranici, kdy považujeme danou hlásku za vyslovenou a kdy ještě ne.

5.4.3 Souhláska – souhláska

V angličtině je princip asimilace naprosto odlišný od češtiny. Zatímco v češtině se neasimilují pouze hlásky nepárové (m, n, ň, l, r, j) a ve finálních pozicích před pauzou dochází ke ztrátě znělosti, v angličtině se párové hlásky asimilace nezúčastňují. Pokud bereme v úvahu asimilaci jako změnu jednoho fonému v druhý, podle Skaličkové (1974, s.72) neexistuje ve spisovné angličtině asimilace analogická české vůbec. Existuje pouze to, co anglická fonetická škola nazývá *similitude*, tedy tzv. částečné připodobnění, kdy jde pouze o záměnu jedné varianty za druhou. Na druhou stranu, například Roach existenci asimilace ve svých pracech zmiňuje.

5.4.5 Linking r a intrusive r

V souvislosti s rozdělením dialektů angličtiny na rhotické a nerhotické hovoříme i o jevech zvaných *linking r* a *intrusive r*. Ty se objevují právě v nerhotických dialektech.

¹² Dalším jevem souvisejícím s rozhraním dvou slov, přičemž jedno končí a druhé začíná samohláskou, je tzv. *linking r*. Tomu je společně s *intrusive r* věnována samostatná kapitola.

5.4.5.1 Linking r

Jak bylo zmíněno výše, ve všech nerhotických dialektech se v koncové pozici slabiky (za jejím centrem) nevyslovuje foném [r] (slovo *spar* se tedy vyslovuje stejně jako *spa*). U většiny z nich se ale vyskytuje linking r. Pokud je u těchto dialektů slovo, které má v psané podobě r v koncové pozici slabiky na konci slova, následováno slovem začínajícím vokálem, bude [r] použito jako onset první slabiky druhého slova. V samostatně stojícím slově *here* tedy [r] nevyslovíme. Nevyslovíme jej ani ve výrazu *here they are*, jelikož je zde *here* následováno slovem začínajícím souhláskou. Opačná situace ale nastane v případě *here I am*. Samostatné slovo *far* vyslovíme [fɑ:], zatímco ve spojení s *away*, tzn. *far away*, se foném [r] objeví: [fɑ:rəveɪ].

Existují ale i okolnosti, kdy koncové r nemá souhláskovou hodnotu, přestože následující slovo má vokalický začátek. K těmto situacím dochází v případě, že souhláska před tímto koncovým r je další r, např. *a rare animal* [ə reə ænɪml], *nearer and nearer* [nɪərə ən nɪərə]. Ke stejnému jevu dochází i v okamžiku, kdy je přípustné udělat pauzu mezi dvěma slovy, dokonce i ačkoli tato pauza není realizovaná, např. *he opened the door and walked in* [hi: ɔupnd ðə dɔ: ənd wɔ:kt ɪn].

Někdy dochází i k vynechání linking r v případech, u nichž nebylo nalezeno uspokojivé vysvětlení, proč tomu tak je. Relativně mnoho mluvčích vysloví spojení *more and more* spíše [mɔ: ən mɔ:] než [mɔ:r ən mɔ:], nebo [bɪfɔ: its tu: leɪt] místo [bɪfɔ:r its tu: leɪt] v *before it's too late*. Zdá se, že tendence k této změně vzrůstá, především mezi mladší generací, a to obzvlášť tehdy, když slovo zakončené na r je nepřízvučné (Jones, 1995, s.197).

5.4.5.2 Intrusive r

Některé dialekty, u nichž se vyskytuje linking r, mají také tzv. intrusive r. V dialektech s intrusivním r se přidává vkladné [r] po slově, které končí nevysokou samohláskou nebo dvojhhláskou, pokud následující slovo začíná samohláskou, a to bez ohledu na to, jestli bylo první slovo historicky zakončeno na [r] či nikoli. Nejčastější je výskyt intruzivního r po slově končícím [ə]. Objevuje se tedy ve výrazech jako *Asia and Africa* [eɪʃər ənd æfrɪkə] nebo *the idea of it* [ði aɪdɪər əv ɪt]. Slova *Asia* a *idea* nekončí ani historicky nekončily na [r], ale [r] se vkládá proto, aby bylo předejito vytvoření přeryvu. Dalším místem jeho výskytu je po

hláskách [a:] a [ɔ:]. Jako příklad můžeme uvést výrazy *the Shah of Africa* [ðə ʃa:r əv pə:ʃə] či *the law of England* [ðə lɔ:r əv ɪŋɡlənd], ale frekvence jeho použití je zde znatelně menší. Intrusivní r se také objevuje uvnitř slov před určitými sufixy, jako *-ing* (draw[r]ing) nebo *-al* (withdraw[r]al). Mnoho mluvčích, především učitelů, považuje intruzivního r za nesprávné či substandardní, nelze ale popřít, že jej používá velký počet mluvčích ze všech sociálních vrstev (Jones, 1995, s.197).

Jako další příklady výrazů s výskytem intrusivního r lze uvést:

I saw a film today

the law is the law

vodka and tonics

the idea of perfection

law and order

Abychom tuto problematiku shrnuli, linking r se od intrusivního r liší tím, že se u něj r objevuje i v grafické podobě slova.

Pro nerodilé mluvčí není nutné, aby se intrusive r naučili používat. Měli by ale mít alespoň povědomí o jeho existenci. V opačném případě totiž mohou někdy mít problémy s porozuměním rodilým mluvčím, kteří je používají.

VI. IPA

Z množství standardů navržených pro fonetickou transkripci je prestižní, exaktní a mezinárodně přijímaný jen standard fonetické transkripce IPA (International Phonetic Association – Mezinárodní fonetická asociace).¹³

Mezinárodní fonetická abeceda je systém fonetických znaků, založený především na znacích latinské abecedy. Je navržena tak, aby zobrazovala pouze ty vlastnosti řeči, které jsou v mluveném jazyce distinktivní. K popisu dalších, doplňujících charakteristik (např. šišlání, skřípání zubů nebo zvuky vznikající při rozštěpu patra) se používá tzv. „extended IPA,“ tedy rozšířená abeceda IPA, která zahrnuje i další znaky k popisu jazykových jevů.

Kořeny asociace IPA sahají do roku 1886. U jeho zrodu stáli britští a francouzští učitelé jazyků v čele s francouzským vědcem jménem Paul Passy. Zpočátku byla abeceda založena na anglickém jazykovém systému. Aby byla použitelná i pro jiné jazyky, bylo dovoleno, aby se hodnota symbolů v různých jazycích měnila. V roce 1888 prošla tato abeceda revizí a celý systém byl sjednocen pro všechny jazyky, čímž byl položen základ pro další rozvoj, a tedy i další revize. Jedny z nejvýraznějších změn byly stvrzeny v roce 1989 Kielskou Konvencí. Poslední revize proběhla v roce 1993, znovu aktualizována byla roku 1996. Výše zmíněná rozšířená ExtIPA byla vytvořena v roce 1991.

K roku 2007 pracuje IPA se 107 znaky pro samohlásky a souhlásky a 56 znaky diakritickými a suprasegmentálními (popisujícími jevy jako délka, přízvuk nebo intonace). V průběhu času jsou některé znaky přidávány, rušeny nebo modifikovány.

Jak už bylo dříve řečeno, abeceda IPA vychází z latinské abecedy. Další znaky tvoří jednotky řecké abecedy nebo různé modifikace obou abeced. Některé znaky však do této kategorie nespádají, například znak pro ráz [ʔ] má podobu jakéhosi otazníku (původně byl značen apostrofem). Jiné symboly, jako kupříkladu symbol pro znělou nosohltanovou frikativu [ŋ], vycházejí z glyfů jiných systémů, v tomto případě z arabského písmene. Se znaky abecedy IPA se kombinují i diakritická znaménka a symboly pro suprasegmentální jevy.

¹³ Stejnou zkratkou se označuje i mezinárodní fonetická abeceda (International Phonetic Alphabet)

Základním principem IPA je vytvořit jeden symbol pro každý jednotlivý zvuk nebo řečovou jednotku. Nepoužívá tedy kombinace písmen (znaků), pokud zvuk, který má být reprezentován, nemůžeme považovat za sled dvou nebo více zvuků. Stejně tak nepoužívá znaky, které reprezentují vícero zvuků (grafém „x“ je tedy foneticky popsán jako shluk souhlásek [ks])

Přestože IPA pracuje s více než 150 symboly pro přepis, není vždy absolutně nutné využívat všechny relevantní symboly. Transkripci je možné provést na různých úrovních přesnosti. Nejpresnější a nejdetailnější je přepis zvaný „narrow transcription“ – detailní transkripce. Zvuky jsou popisovány tak detailně, jak jen to systém dovoluje. Nižší stupeň přesnosti přepisu se označuje jako „broad transcription“ – zevrubná transkripce. Přepisy obou typů se uvádějí v hranatých závorkách, přičemž zevrubná transkripce se někdy namísto závorek uvozuje lomítky. Zevrubná transkripce rozlišuje zvuky, které mluvčí daného jazyka považují za různé. Zvuky, které se mohou vyslovovat odlišně, například v rámci dialektů, jsou považovány za v zásadě stejné v tom smyslu, že vyjadřují pouze varianty téhož fonému (tzv. alofony). Anglické slovo „little“ můžeme tedy pomocí zevrubné transkripce přepsat jako /lɪtəl/, zatímco při užití detailní transkripce může mít fonetický přepis téhož slova například tyto podoby: [lɪɾɫ], [lɪʔɫ], nebo [lɪːɫ].

Pro účely této práce bude požívána převážně zevrubná transkripce IPA, detailní transkripce pouze v případě, že význam výslovnostních alternativ detailnějších než na úrovni jednotlivých fonémů bude nějakým způsobem signifikantní pro vysvětlení jevů či zdůraznění výskytu těchto jevů. Pro přepis českých výrazů používám český úzus.

VII. VÝZKUM

Součástí výzkumu použití vázání a rázu v angličtině je vytvoření textu obsahujícího výše popsané jevy, a následné pořizení nahrávek českých i rodilých mluvčích angličtiny čtoucích právě tento text.

K jevům, na které se hodlám ve svém výzkumu speciálně zaměřit, patří linking r, intruzivní hlásky r, w a j a především ráz.

Při výběru textu byla jedním z kritérií malá jazyková náročnost, vzhledem k tomu, že mezi respondenty se ocitnou nejen pokročilí studenti angličtiny, ale i začátečníci. Je důležité, aby byl text srozumitelný všem - lexémy, se kterými by se respondent setkal poprvé, by narušily kontinuitu čtení, a zároveň by se jejich vypovídací hodnota z hlediska zkoumaných jevů minula účinkem. Přesto ale zřejmě nelze očekávat naprosto plynulé čtení ani u velmi pokročilých studentů. Při reprodukci psaného textu dochází často ke krátkým pauzám tam, kde by být neměly. Čtenář se soustředí na čtení, přednes, je ovlivněn mnoha dalšími faktory, důležitou roli může hrát i stres z faktu, že je jeho přednes nahráván. Záleží i na schopnosti jedince členit text, zacházet s dechem. Nabízí se tedy varianta zkoumání spontánního mluveného projevu. Výhodou by v tom případě mohlo být, že se mluvčí soustředí spíše na obsah, nikoli na formu, a nesnaží se tedy o hyperkorektnost svého projevu, či to, že si pro svůj projev volí výrazy, obraty a spojení, které jsou pro něj přirozené a jejich reprodukce mu tedy nečiní problémy. Při čtení psaného textu se mluvčí může setkat se spojeními, které by běžně nevolil, a může mít potíže s jejich interpretací. Z těchto hledisek by se tedy pro výzkum jevil přirozený mluvený projev jako vhodnější. Na druhou stranu ale i při spontánním mluveném projevu dochází k přerušování toku řeči. Mluvčí musí formulovat myšlenky, vybírat vhodná slova apod., navíc z hlediska uskutečnění výzkumu by bylo třeba respondenty pomocí rozhovoru a otázek „vmanipulovat“ do použití určitých konkrétních výrazů, aby byla vůbec možná nějaká komparace. Výsledkem by tedy byl shluk velkého množství velmi různorodých nahrávek, z nichž pouze malá část by byla relevantní ve vztahu ke zkoumaným jevům a jejich interpretaci.

Většina úryvků vybraných pro výzkum pochází z učebnice angličtiny pro začátečníky, konkrétně se jedná o učebnici *New English File Elementary* (2007). Z výše zmíněných důvodů

úryvky neobsahují příliš složité stylistické konstrukce, a ani lexikálně by dle mého mínění neměly činit problém komukoli, kdo absolvoval alespoň 50 hodin výuky angličtiny.

Při výběru textu posledního odstavce, který se zaměřuje na intrusivní r, jsem vycházela z příkladů jevu uvedených v související literatuře. Jako výraz reprezentující výskyt intrusivního r jsem zvolila *I saw a film*. Následně jsem tento jev vyhledala v souvislém jednodušším textu, aby byl přirozeně zakomponován do věty a nejednalo se pouze o samostatný výraz. Vzhledem k délce předchozích odstavců jsem jej však byla nucena notně zkrátit.

Výsledkem procesu výběru je šest odstavců vzájemně nesouvisejících textů, přičemž každý z nich se skládá z několika vět, aby se alespoň částečně jednalo o souvislý celek.

Jak bylo zmíněno dříve, jasné určení výskytu nebo naopak absence jednotlivých jevů není zcela možné, tím spíše vzhledem k dostupné nahrávací a analyzační technice. Z toho důvodu bohužel v určitých situacích mohlo během výzkumu dojít k situaci, kdy sporná realizace jevu byla analyzována chybně a při použití kvalitnější techniky by rozhodnutí o realizaci či absenci jevu bylo zhodnoceno opačně.

Kromě toho na otázku, zda daný foném byl či nebyl vysloven, nelze jednoznačně odpovědět ano či ne, bude se jednat o širokou škálu možností výslovnosti a podob fonému. Jasné stanovení hranice, kdy daný jev lze považovat za realizovaný a kdy ještě ne, je tedy velmi obtížné, pokud taková hranice vůbec objektivně existuje. To se týká především vkladných hlásek w a j. Je relativně sporné zjistit, kdy ve výrazu *too often* slyšíme koncové [u:] a okamžitě navazující [ɒ] z počátku následujícího slova, a kdy naopak došlo ke vložení hlásky [w]. Menší potíže by mělo činit rozpoznání presence či absence linking r a intrusive r a rázu.

Celý text určený pro výzkum má následující podobu (v textu jsou pro přehlednost graficky znázorněna konkrétní místa v textu, která se stanou ohniskem zkoumání výše zmíněných jevů a čísla s označením jejich pozic):

^{G1}*In many countries people have healthy diets* ^{G2}*and do* ^{W3}*exercise. But the* ^{J4}*unusual thing* ^{G5}*about the people* ^{G6}*in* ^{G7}*Okinawa* ^{G8}*is that they* ^{J9}*are not stressed. They* ^{J10}*are relaxed* ^{G11}*and take their time. Buses* ^{G12}*are hardly* ^{J13}*ever* ^{R14}*on time,* ^{G15}*and people* ^{G16}*often* ^{G17}*arrive* ^{G18}*an*

^{G19}hour late for meetings. ^{G20}Every ^{J21}evening hundreds ^{G22}of people, young ^{G23}and ^{G24}old, go to the beach to watch the beautiful sunset.

(English File: s.32)

Thailand has ^{G25}a water festival ^{G26}every ^{J27}April to celebrate the New Year. ^{G28}It lasts for two days. People throw water ^{R29}at ^{G30}each ^{G31}other ^{G32}all day ^{G33}and ^{G34}also ^{W35}at night.

(English File: s.34)

^{G36}After lunch we play cards ^{G37}or read. My parents sometimes go for ^{R38}a walk, but ^{G39}I don't go with them. ^{G40}I don't like walking ^{G41}or doing ^{G42}exercise.

(English File: s.37)

They ^{J43}are very young. He meets her ^{G44}at ^{G45}a party ^{G46}and they fall ^{G47}in love, but his family hate her family. They want to go ^{W48}away ^{G49}and get married, but ^{G50}in the ^{J51}end they die.

(English File: s.45)

^{G52}A recent study shows that 60% ^{G53}of British young people can't boil ^{G54}an ^{G55}egg. Four ^{R56}out ^{G57}of ten never ^{R58}or hardly ^{J59}ever cook.

(English File: s.51)

^{G60}I saw ^{R+61}a film ^{G62}about ^{G63}a man ^{G64}and ^{G65}a lion ^{G66}a while ^{G67}ago.

(<http://community.ifc.com/thread.jspa?threadID=3571&tstart=0>)

V celém textu lze nalézt celkem 67 pozic, kde je možné u respondentů zjistit přítomnost nebo absenci rázu, tedy pozic, kde slovo začíná samohláskou. Pomocné značky v podobě velkých tiskacích písmen v indexu znázorňují místa, kterým je třeba věnovat pozornost. Je zde totiž možné očekávat dané jevy. Značka G se objevuje v místech, kde je pravděpodobné, že respondent vysloví ráz (G – glottal stop). W označuje místo s možným výskytem linking w. Pokud jej nebude mluvčí reprodukovat, použije ráz či vázání bez této vezebné hlásky. Stejný princip bude fungovat u linking j. Pro něj je zde použita značka J v indexu. Linking r a intrusive r jsou označeny symboly R a R+. V případě, že linking r nebude realizováno, objeví se ráz. V případě pozice pro intruzivní r může být použit ráz, jeho absence bez intruzivního r, nebo absence rázu s r, tedy linking r.

Ve 3 pozicích lze k vázání využít linking w (předcházející slovo končí zaokrouhlenou samohláskou - pozice 3, 35, 48).

V 8 pozicích se může objevit linking j (zakončení předcházejícího slova je nezaokrouhlené – pozice 4, 9, 10, 13, 21, 27, 43, 51).

Co se týče linking r, je možné jej najít realizované v následujících pozicích: 14, 29, 38, 56, 58.

Pozice 60 je na základě výzkumů součástí výrazu, kde se u rodilých mluvčích často objevuje linking r.¹⁴

Pro přehlednost je uveden souhrn výrazů použitých v textu pro zkoumání použití vazebných hlásek u českých mluvčích:

Linking j: *the unusual thing, hardly ever* (ve dvou pozicích), *every evening, every April, they are* (ve třech pozicích) a *in the end*

Linking w: *do exercise, also at night, go away*

Linking r: *hardly ever on time, throw water at each other, go for a walk, four out of ten, never or hardly ever*

Intrusive r: *I saw a film*

V ostatních označených pozicích není pravděpodobné využití zmíněných vazebných hlásek, a proto zde buď bude přítomen ráz, nebo naopak dojde k výslovnosti s použitím vázání.

U sedmi pozic můžeme realizaci rázu považovat za absolutně správnou z toho důvodu, že v těchto pozicích je samohláska nejen na počátku slova, ale i na počátku věty a tudíž po absolutní pauze, kde je přítomnost rázu naprosto logická (konkrétně pozice 1, 20, 28, 36, 40, 52 a 60). Na ostatních pozicích je přirozenější výslovnost bez rázu – záleží však na konkrétní interpretaci jednotlivých respondentů a jejich vnímání mluvních úseků. Snadno odůvodnitelným je i výskyt rázu v pozici před spojkou *and* mezi jednotlivými větami, zejména pokud je doprovázena čárkou – pozice 2, 11, 15, 33, 37, a 46, kde se taktéž jedná se o počátky mluvních úseků. Na druhou stranu tatáž spojka mezi větnými členy (např. *hundreds of people, young and old*) by měla být vyslovena spíše bez rázu.

¹⁴ <http://www.phon.ucl.ac.uk/home/wells/rphappened.htm>

Při použití či naopak nepoužití linking r u nerodilých mluvčí angličtiny záleží samozřejmě na tom, jestli je daný člověk ovlivněn spíše rhotickou nebo nerhotickou formou angličtiny. Co se týče mluvené angličtiny dostupné českým mluvčím v oblasti České republiky (jedná se především o původní znění filmové produkce), převažuje americká angličtina (ve většině oblastí rhotická) nad např. britskou a ostatními nerhotickými dialekty. Vzhledem k tomu je možné, že mluvčí vysloví hlásku r ve všech pozicích, bez ohledu na to, zda následuje souhláskový či samohláskový začátek.

Největší vliv však bezesporu bude mít samotný mateřský jazyk, čeština, fungující převážně na principu vyslovení všech hlásek, které jsou realizované v psané formě (pomineme-li určité shluky hlásek a nedbalou výslovnost) – viz. pravopis str.9. V tom případě tedy český mluvčí vysloví slovo *never* [nevr] a *nikoli* [nevə], jelikož si nebude vědom faktu, že koncové r se v britské angličtině nevyslovuje, a bude postupovat podle zásad vlastních jeho rodnému jazyku, a sice vyslovit vše tak, jak je napsáno. Druhou příčinou vyslovení koncového r může být již výše zmíněná inspirace americkou výslovností. Z těchto důvodů nejsou jedinými dvěma možnostmi realizace pouze buď vyslovení s linking r, nebo vynechání r a přítomnost rázu, ale i realizace hlásky r (která zde nemá vazebnou funkci) a následný ráz.

V textu se vyskytují i slova s koncovým r, která nejsou následována samohláskou, a v britské angličtině by tedy výslovnost r realizována být neměla. Zajímavé bude zaměřit se na dvojice výrazů, v nichž se objevuje stejné slovo, ale s jiným okolím. Jedním z nich je dvojice *hardly ever on time* (odst.1) a *hardly ever cook* (odst. 5). V prvním případě navazuje na slovo *ever* samohláskový, ve druhém souhláskový začátek. Porovnáním vyslovení obou jevů jedním mluvčím je možné zjistit, zda si je mluvčí výše zmíněných jazykových jevů vědom. Ve stejném vztahu mezi sebou jsou *water festival* a *throw water at each other* (oba odst. 2) či *late for meetings* (odst.1) nebo *lasts for two days* (odst. 2) a *go for a walk* (odst. 3).

7.1 Postup při výzkumu

Aby měl výsledek výzkumu jasnou výpovědní hodnotu a byl co možná nejobektivnější, je nutné, aby množství respondentů nebylo zanedbatelné. Zároveň je potřeba, aby se ho zúčastnili jak začátečníci, tak pokročilejší a velmi pokročilí mluvčí. Z každé úrovně se výzkumu zúčastnilo 5 osob, jejichž detailnějším profilům z hlediska jazykových schopností a zkušeností se věnuji níže.

Samozřejmě musí být provedena komparace jejich výslovnosti s výslovností rodilých mluvčích, aby mohlo dojít ke konfrontaci jednotlivých jevů. I tato skupina má pět jednotek, tedy pět respondentů.

Vznikly tedy následující skupiny:

- nerodilí mluvčí
 - sk. A začátečníci (elementary) [A1-A2]
 - sk. B středně pokročilí (intermediate) [B1-B2]
 - sk. C pokročilí (advanced) [C1]
 - sk. D velmi pokročilí (proficiency) [C2]¹⁵
- rodilí mluvčí (sk. E)

Všichni respondenti se s textem seznámili předem, abychom předešli přítomnosti hezitačních výrazů či pauz způsobených složitostí slov, nepochopením vět či větných struktur apod. Délka reprodukce textu se u nerodilých mluvčích pohybovala mezi 1:07 minut a 2:25 minut, v průměru 1min 27s. U rodilých trvala v rozmezí 1:05 a 1:45 minut, průměrně 1min 20s. Tempo čtení však nesouviselo s pokročilostí mluvčích. Přesto je faktem, že nepřilíš pokročilým mluvčím trvala reprodukce déle. To ale může být ovlivněno mnoha různými faktory, z nichž nejsilnějším je tempo řeči přirozené danému člověku v jeho rodném jazyce, dalším může být snaha respondentů číst zřetelně či naopak rychle. Tedy jinými slovy zatímco někteří se snaží číst zřetelně a přesně artikulovat (u Čechů je tato snaha spojena s jasným oddělováním slov a díky vztahu psané a mluvené formy v češtině i vyslovovat vše, co je dáno v psané formě), jiní naopak usilují o to, přečíst text co nejrychleji, jelikož právě to v jejich očích naplňuje představu o dobrém zvládnutí jazyka, jímž se zřejmě chtějí pochlubit.

Na respondentovu reprodukci textu mohl mít vliv nespočet faktorů, a to jak vnitřních, tak vnějších. Můžeme jmenovat například stres z nezvyklé situace, tedy z faktu, že je respondent nahráván, momentální rozpoložení, prostředí, ve kterém se nahrávání provádělo či snahu předvést pokud možno nejlepší výsledek, která se mnohdy mívá účinkem. Zároveň i představa toho, jak text správně reprodukovat, se různí.

¹⁵ Údaje uvedené v hranatých závorkách označují úroveň dle CEFR (Common European Framework of Reference for Languages), čili Evropského referenčního rámce pro jazyky

Nahrávky byly následně jednotlivě analyzovány a zaneseny do tabulek, které tvoří součást této práce.

7.2 Analýza výsledků

7.2.1 Ráz

Použití rázu jednotlivými respondenty ukazuje Tabulka 1. Výše zmíněné pozice rázu po jednoznačné absolutní pauze (mezi jednotlivými větami) byly sice do tabulky zahrnuty, vzhledem k jejich nepodstatnosti ve výzkumu jsou v tabulce graficky zeslabeny šedou barvou. Všichni respondenti zde ostatně dle očekávání ráz použili.

	Poz.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	a	b	c	d	e	
In many countries...	G1	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
and do exercise...	G2	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
about the people	G5	G	G	G	G	G	∩	G	G	G	G	∩	∩	G	G	G	∩	∩	G	G	G	G	∩	G	∩	∩	
in	G6	G	G	G	G	G	∩	G	G	G	∩	G	G	∩	∩	G	G	∩	∩	G	G	∩	∩	∩	G	∩	
Okinawa	G7	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	∩	G	∩	G	G	G	∩	G	G	G	G	G	G	G	G	
is that...relaxed	G8	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
and take... Buses	G11	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	∩	G	G	G	
are... on time	G12	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	∩	G	G	G	∩	∩	G	G
and people	G15	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
often	G16	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	G	G	∩	G	G	∩	∩	G	G	G	∩	∩	G	G	
arrive	G17	G	G	∩	G	G	G	G	∩	∩	∩	G	∩	G	∩	G	∩	∩	∩	G	G	∩	∩	∩	∩	G	
an	G18	G	G	G	G	G	∩	∩	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
hour... metings.	G19	G	∩	∩	G	G	∩	∩	G	G	∩	∩	∩	G	∩	G	∩	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	
Every... hundreds	G20	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
of people,young	G22	G	G	G	G	G	∩	∩	G	∩	G	∩	∩	G	∩	G	∩	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	
and	G23	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	∩	G	∩	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	
old, go to the...	G24	∩	G	G	G	G	G	∩	G	∩	G	G	G	G	∩	G	∩	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	
a water festival	G25	G	G	G	G	∩	∩	∩	G	∩	G	G	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	
every April to...	G26	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
It lasts for two...	G28	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
each	G30	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	G	G	∩	∩	G	∩	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	
other	G31	G	G	G	G	∩	G	G	G	∩	G	∩	∩	G	∩	G	∩	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	
all day	G32	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
and	G33	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	G	G	G	G	∩	∩	G	G	
also	G34	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	∩	G	G	∩	∩	∩	G	G	
After.. play cards	G36	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
or read. My...	G37	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	∩	G	∩	
I don't go with them.	G39	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	G	G	G	G	∩	∩	G	G	
I don't like walking	G40	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
or doing	G41	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	∩	G	∩	G	G	∩	∩	∩	∩	∩	
exercise...her	G42	∩	G	G	G	G	G	G	∩	G	G	G	G	∩	G	∩	G	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	
at	G44	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	G	∩	G	G	G	∩	G	G	∩	∩	
a party	G45	∩	G	G	G	∩	∩	∩	G	G	G	G	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	
and they fall	G46	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
in love, but his...	G47	G	∩	∩	G	∩	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	
and get married, but	G49	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	G	∩	G	G	G	G	G	G	∩	∩	

in the end they die.	G50	G	G	G	∩	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	G	G	∩	G	G	G	∩	G	∩	∩	
A recent study...	G52	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
of British young...	G53	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	∩	∩	∩	G	G	G	∩	G	∩	G	
an	G54	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	G	∩	G	∩	∩	∩	G	
egg. Four out	G55	G	G	G	∩	G	∩	∩	G	∩	∩	G	G	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	G	∩	G	∩	∩	
of ten never or...	G57	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	G	∩	∩	G	G	∩	∩	∩	∩	G	G
I saw a film	G60	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
about	G62	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
a man	G63	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	∩	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	
and	G64	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
a lion	G65	G	G	G	G	G	G	G	G	∩	G	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	
a while	G66	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	
ago.	G67	∩	∩	∩	G	G	G	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	G	∩	∩	∩	∩	∩	∩	

Tabulka 1 Použití vázání a rázu v pozicích bez možnosti výskytu vazebných hlásek. Písmeno G označuje použití rázu v dané pozici, značka ∩ pak vázání.

Kromě absolutních pauz na rozhraní vět se všichni rodilí i nerodilí mluvčí shodli v distribuci rázu v pozicích 2, 8, 15, 26, 32, 46, 62, 64 a 66.

Rodilí mluvčí

V mnoha pozicích se všichni respondenti s angličtinou jako rodným jazykem absolutně shodli v realizaci vázání. Konkrétně se jedná o pozice 19, 22, 23, 24, 25, 30, 31, 41, 42, 45, 47, 63, 65 a 67. V ostatních pozicích se v různém poměru kombinovala výslovnost s rázem s výslovností bez rázu, a to nezávisle na původu rodilých mluvčích. Na rozdíl od několika nerodilých mluvčích, kteří ve spojení *in Okinawa* požíli vázání, všichni rodilí mluvčí uplatnili ráz, přestože by se dal očekávat spíše opak, tedy u nerodilých mluvčích výslovnost s rázem, u rodilých spíše bez rázu. Důvodem může však být i způsob vnímání textu jednotlivých respondentů. U rodilých mluvčích mohl ráz sloužit jako prostředek ke zdůraznění daného slova. Zajímavě se u obou skupin rozcházel i pohled na umístění přízvuku ve slově *Okinawa*. Zatímco čeští mluvčí povětšinou aplikovali svá, česká, pravidla pro přízvuk, tedy na první slabice [ˈokinava], rodilí mluvčí bez výhrady umístili přízvuk na slabiku třetí [okiˈnawa], navíc se znatelně delším [a] ve třetí slabice a se zaokrouhlenou hláskou [w] ve slabice následující (oproti labiodentální hláске [v] u českých mluvčích).

Nerodilí mluvčí

Z Tabulky 1 je zjevné, že distribuce rázu s rostoucími jazykovými schopnostmi u nerodilých mluvčích klesá. Velmi i středně pokročilí studenti se v některých pozicích blížili rozsahu vázání rodilým mluvčím.

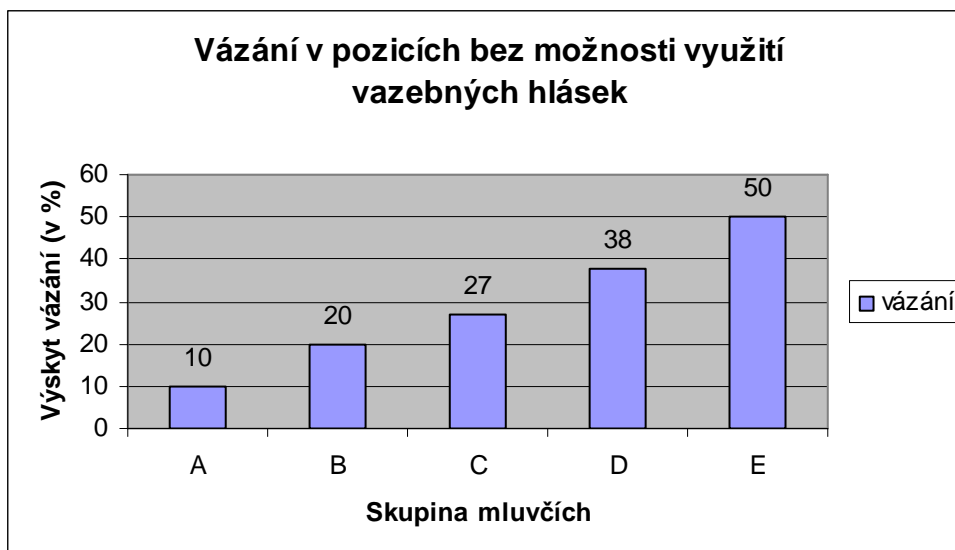
Stoprocentní distribuce vázání v rámci jedné skupiny se objevila ve skupinách C a D, a to u výrazů *fall in love* (C), *while ago* (C), *at a party* (D) a *about a man* (D).

80% distribuci ve skupině pak měly výrazy *has a water* (B, D), *fall in love* (B, D), *an egg* (B), *about a man* (C), *and a lion* (C, D), *an hour* (D), *hundreds of people* (D), *young and old* v obou pozicích, tedy před *and* i před *old*, u stejných respondentů (D), *at each other* v obou pozicích opět u stejných respondentů (D) a *a while ago* (D).

Zdá se tedy, že nerodilí mluvčí si začínají plynulost a vázání v textu uvědomovat a osvojovat především na úrovni středně pokročilých studentů, tedy poté, co si osvojí základní časy a větné struktury a získají více jistoty. Potom se jejich jazykové vnímání posune výše, na supra-segmentální rovinu, a stávají se soustředěnějšími na přízvuk, vázání a další elementy jazyka. Některá spojení, jako např. *fall in love* či *go for a walk*, která se student učí již v ranném stadiu studia angličtiny, mají bez rázu osvojená již někteří začátečníci, což je velmi pozitivní zjištění. Čím častěji studenti slyší a reprodukují jednotlivá spojení, tím více se jim vryje do paměti způsob výslovnosti.

Procentuální výskyt vázání u pozic, kde se může objevit ráz či naopak vázání (ovšem bez pomoci vazebných hlásek r, j a w či intrusive r), ukazuje Graf 1.¹⁶ Je nutné zdůraznit, že stoprocentní výskyt vázání neoznačuje v žádném případě stoprocentní správnost použití vázání. Vhodnější je porovnat výsledky českých mluvčích v jednotlivých skupinách s mírou, v jaké použili vázání rodilí mluvčí. V některých pozicích totiž ani rodilí mluvčí nevolí variantu vázání a použijí spíše ráz. Kromě toho v některých případech nelze absolutně určit správnost či nesprávnost absence či použití rázu, vzhledem k tomu, že jejich realizace je závislá na interpretaci každého mluvčího. Všeobecně ale lze říci, že ve výzkumu se vázání objevilo v nejvyšší míře u rodilých mluvčích, a u nerodilých mluvčích se tendence vázat slova v rámci promluvočných úseků zvyšuje společně s jazykovými zkušenostmi a dovednostmi.

¹⁶ Pozice rázu na počátku věty nebyly do grafu zahrnuty.

Graf 1

7.2.2 Linking j

Stanovení přítomnosti linking j bylo bez podpory analyzační techniky nad očekávání obtížné, proto vskutku směrodatné jsou údaje udávající možnost rázu či možnost jeho absence. Výskyt linking j bylo velmi nesnadné určit, proto se poznámka o jeho distribuci u daných respondentů objevuje pouze v případech, kdy bylo jeho určení zcela jasné.

Jak je zřejmé z Tabulky 2, nejznatelněji využitá absence rázu, v průměru u 15 z 20 respondentů, byla zaznamenána u výrazu *they are*, který se objevil v textu hned třikrát (pozice 9, 10 a 43). Spojení bez rázu ve všech třech pozicích se objevil u 12 respondentů, včetně dvou respondentů ve skupině A. Alespoň v jedné ze 3 pozic pak bylo spojení bez rázu použito u dalších 6 respondentů. Toto spojení se tedy ukázalo být nejukotvenější, a to již u začátečníků. Je to logické, vzhledem k tomu, že jde o jedno z prvních spojení, které se student během studia angličtiny naučí a nespočítukrát jej slyší a opakuje, a tím pádem fixuje. V některých případech u tohoto spojení přešla výslovnost respondentů ve slabou formu, přečetli tedy spojení *they are* [ðeɪˈɑː] (či [ðeɪˈɑːr]) spíše tak, jako by se v textu objevilo spíše *they're* [ðeɪə] (případně [ðeə]), tedy tvar s kontrakcí (popřípadě s hláskou [r] na konci). Konkrétní případy jsou obsaženy a znázorněny v Tabulce 2. Z ní je patrné, že tomu tak bylo především u rodilých a velmi pokročilých mluvčích. Zřejmě proto, že je u nich toto spojení natolik známé, že nepovažují za nutné vyslovit jej v plné podobě bez kontrakce. Zdá se jim pravděpodobně přirozenější, pohodlnější a dostačující realizovat zde staženou formu, tzv. weak form.

Stoprocentní výskyt vázání byl zjištěn v pozici 10 u skupiny D, 80% distribuci ve skupině pak měly výrazy *they are* v pozici 43 (skupiny A, B, C i D), *they are* v pozici 9 (B, C, D), a *they are* v pozici 10 (C).

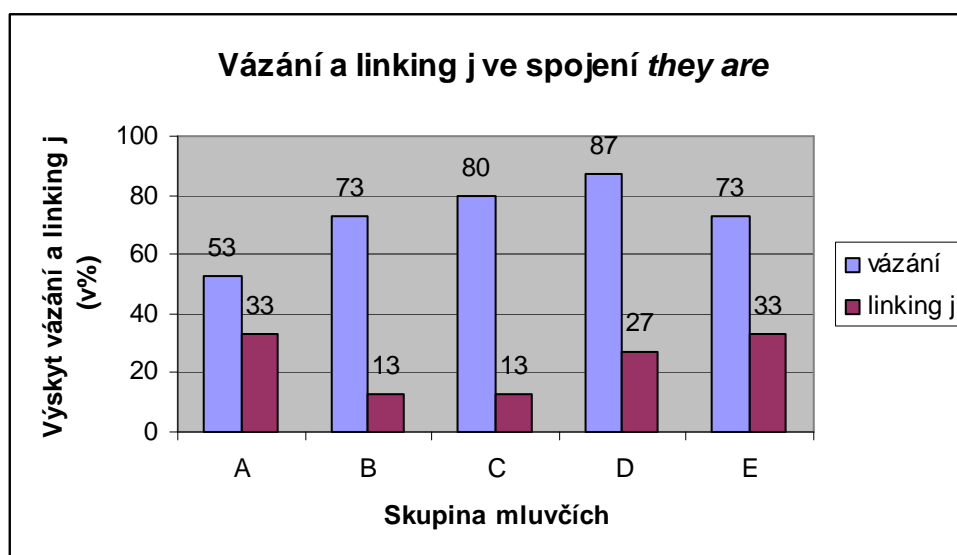
		they ^{J9} are	they ^{J10} are	they ^{J43} are
A	1	j _̣	j _̣	j _̣
	2	G	G	j _̣
	3	̣	̣	̣
	4	G	G	G
	5	G	G	j _̣
B	6	̣	j _̣	̣
	7	̣	̣	̣
	8	j _̣	̣	G
	9	G	G	̣
	10	̣	G	̣
C	11	̣	̣	̣
	12	̣	̣*	̣
	13	j _̣	j _̣	̣
	14	̣	̣	̣
	15	G	G	G
D	16	̣	̣*	̣*
	17	j _̣	j _̣	̣
	18	̣*	̣	̣*
	19	G	j _̣	G
	20	̣	̣	j _̣
E	a	G	̣*	j _̣
	b	j _̣	̣*	j _̣
	c	G	̣	G
	d	j _̣	G	j _̣
	e	̣	̣*	̣

Tabulka 2 Vázání a linking j u spojení *they are*. Písmeno G označuje ráz, značka _̣ použití vázání a j_̣ použití vázání v doprovodu hlásky j. Výslovnost spojení realizovanou v podobě tzv. weak form označuje symbol *.

S použitím weak form u pokročilých mluvčích může také souviset vyšší výskyt linking j u mluvčích méně pokročilých. Zatímco pokročilí volí pro své čtení přirozenější a snadnější interpretaci tohoto spojení, začátečníci zřejmě naopak ve snaze číst co nejsprávněji (a tedy nejpresněji) to, co je dáno v psané podobě, často volí (pokud použijí vázání) variantu s linking j. Můžeme zde pochybovat, že je k tomu vede náležité osvojení jazykových zvyklostí rodilých mluvčích. Jsou spíše opět ovlivněni svým mateřským jazykem a výslovnost slova *they* [ðei] chybně realizují jako [ðej] (ve spojení s dalšími výslovnostními chybami případně i [dej] či [dzej], viz kapitola Časté chyby v anglické výslovnosti u českých mluvčích). Je pak logické,

že pokud zvolí vázanou výslovnost, uslyšíme ve spojení *they are* i hlásku [j]. Od úrovně začátečníků pak tedy odůvodnitelně distribuce linking j klesá. Pokročilejší mluvčí si zřejmě více osvojí zásady anglické výslovnosti a ve slově *they* dávají přednost výslovnosti bez koncového [j]. To může mít za následek nižší frekvenci linking j u skupin B a C, kde si však zřejmě ještě mluvčí nejsou vědomi možnosti využití vazebné hlásky [j]. Ve skupině D výskyt linking j opět narůstá, zde již zřejmě díky dostatečnému uvědomění si výskytu jevu jako je linking j v angličtině.

Nabízí se tedy otázka, zda použití [j] v doprovodu vázání u mluvčích s nižší pokročilostí můžeme vůbec považovat za linking j ve svém pravém smyslu. Pravdou je, že vázání i hlásky [j] bylo mezi slovy použito, zároveň se však hlásky [j] často objevila na konci slova *they* i v případě, že nebylo následováno slovem se samohláskovým začátkem.

Graf 2

Absence rázu je dále ustálená především u spojení *the end*, které bylo bez rázu vysloveno u všech respondentů skupiny D a u čtyř z pěti respondentů skupiny C. Na druhou stranu dva respondenti (oba ze sk. A) vyslovili nesprávně určitý člen ve výrazu - [ðə] (tedy jako by nenásledovala samohláska) místo [ði:]. Ostatní respondenti ze stejné skupiny jej vyslovili správně, ale s následujícím rázem.

Stejný problém s výslovností určitého členu před samohláskovým začátkem se objevil ve výrazu *the unusual*. Tam se však chybná výslovnost neomezila pouze na skupinu začátečníků,

ale objevila se alespoň jednou v každé ze skupin (zřejmě z důvodu komplikovanější výslovnosti samotného slova *unusual*). I tento výraz se ale u nemalého počtu respondentů zdá ustáleným co se týče vázání.

Překvapivá dle mého názoru je stoprocentní distribuce rázu u spojení *every April*, a to jak u českých, tak u rodilých mluvčích vzhledem k tomu, že se mezi těmito slovy dle mého názoru nejedná o hranici promluvového úseku. Tento jev vlastně dokazuje fakt, že jazyk není pouze souborem pravidel, která jsou mechanicky aplikována ve všech situacích. Záleží na každém z mluvčích, jak každý jazykový jev uchopí a interpretuje, záleží i na okolních faktorech promluvy, a proto v jazyce není ničím výjimečným, pokud k narušení pravidel ze strany mluvčího dojde. Zde se přihodilo, že se všichni mluvčí překvapivě shodli v netypické realizaci daného jevu. Jedním z důvodů výskytu rázu může být snaha o zdůraznění časového údaje, který je z pohledu mluvčích důležitým nositelem významu.

U zbývajících dvou spojení (*every evening* a *hardly ever*) se přítomnost vázání neprojevila nijak výjimečně, a to ani u rodilých mluvčích (u nich v obou výrazech u tří z pěti, u českých mluvčích v rámci skupin ve stejné či menší míře). Ustálenost distribuce spojení či naopak rázu ve výrazu *hardly ever* u jednotlivých respondentů byla víceméně potvrzena jeho dvojnásobným výskytem v textu.

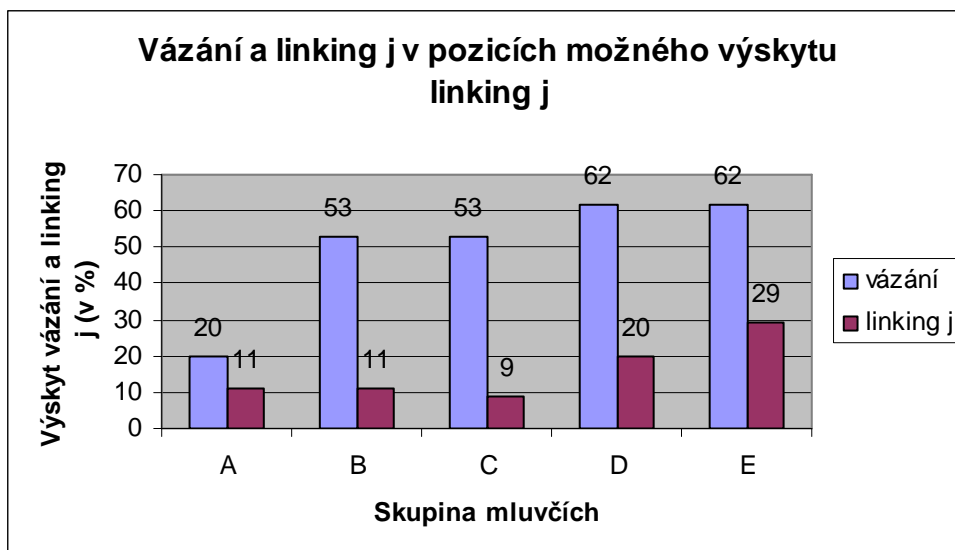
Co se týče samotného linking j, pomineme-li dříve analyzované spojení *they are*, jeho distribuce byla s jistotou zjištěna u rodilých i nerodilých mluvčích, ne ale v příliš velké míře (viz. Tabulka 2). U rodilých mluvčích tomu tak bylo především u respondentů mluvčích americkou angličtinou (k tomu, aby byla potvrzena vyšší tendence užívání tohoto jevu, by bylo vhodné provést hlubší a detailnější výzkum zaměřený na tuto problematiku). Jak ale bylo zmíněno dříve, diagnostika byla velmi obtížná a je možné, že jiní by použití tohoto jevu dle záznamu vyhodnotili odlišným způsobem.

Linking j

		the unusual	hardly ever ¹	every evening	every April	the end	hardly ever ²
A	1	ð G	G	G	G	ð G	G
	2	ð G	G	G	G	G	G
	3	ð G	G	G	G	ð G	G
	4	G	G	G	G	G	G
	5	G	G	∅	G	G	G
B	6	ð G	G	∅	G	G	G
	7	G	j ∅	j ∅	G	j ∅	∅
	8	G	∅	G	G	G	∅
	9	∅	G	∅	G	∅	G
	10	∅	G	∅	G	∅	G
C	11	∅	G	j ∅	G	j ∅	∅
	12	∅	G	G	G	∅	G
	13	∅	G	G	G	∅	G
	14	ð G	∅	∅	G	G	∅
	15	G	G	G	G	∅	G
D	16	G	G	G	G	∅	G
	17	j ∅	j ∅	j ∅	G	j ∅	j ∅
	18	∅	∅	∅	G	∅	∅
	19	ð G	G	G	G	∅	G
	20	∅	G	G	G	∅	∅
E	a	j ∅	G	G	G	j ∅	G
	b	∅	G	G	G	∅	G
	c	j ∅	j ∅	j ∅	G	j ∅	∅
	d	∅	∅	j ∅	G	∅	G
	e	G	∅	j ∅	G	∅	∅

Tabulka 2 Použití vázání, rázu a linking j v pozicích s možným výskytem této vazebné hlásky. Písmeno G označuje ráz, značka ∅ použití vázání a j ∅ použití vázání v doprovodu hlásky j. Označení ð G znázorňuje chybnou výslovnost určitého členu uvnitř spojení (viz. výše).

Jak ukazuje následující graf (Graf 3), ve zkoumaných spojeních se vázání u nerodilých mluvčích ve vyšší míře objevuje relativně brzy, již u mírně pokročilých. Od této úrovně nedošlo k výraznému nárůstu realizace vázání u zdatnějších mluvčích, je však faktem, že již ve skupině B se frekvence vázání velmi blížila rodilým mluvčím. I u použití samotného linking j byl zaznamenán nárůst. Z tabulky je patrné, že z celkových 62% případů, kdy rodilí mluvčí použili v reprodukci textu vázání, jej ve 29% doprovodili vazebnou hláskou [j]. U nerodilých mluvčích tato tendence opět víceméně rostla úměrně spolu s rostoucími jazykovými schopnostmi a dovednostmi.

Graf 3

7.2.3 Linking w

U výrazů s potenciální možností výskytu linking w, *do exercise, also at a go away*, se v rámci skupiny vázání objevilo u všech respondentů v rámci skupiny pouze u rodilých mluvčích, a to jen u spojení *go away*. Stejný výraz se s vázáním u českých mluvčích objevil taktéž relativně hojně (viz. Tabulka 3). U zbylých dvou spojení byla zaznamenána zhruba poloviční distribuce vázání u rodilých mluvčích a ve skupinách B, C i D. Nelze tedy zřejmě stanovit pravidlo pro užívání ani „správnost“ či „nesprávnost“ výslovnosti s rázem či bez něj. Ve spojení *do exercise* mohlo být důvodem pro použití rázu zaváhání nad relativně složitou pravopisnou podobou slova *exercise*. To však na druhou stranu nevysvětluje, proč zde ráz použili i rodilí mluvčí.

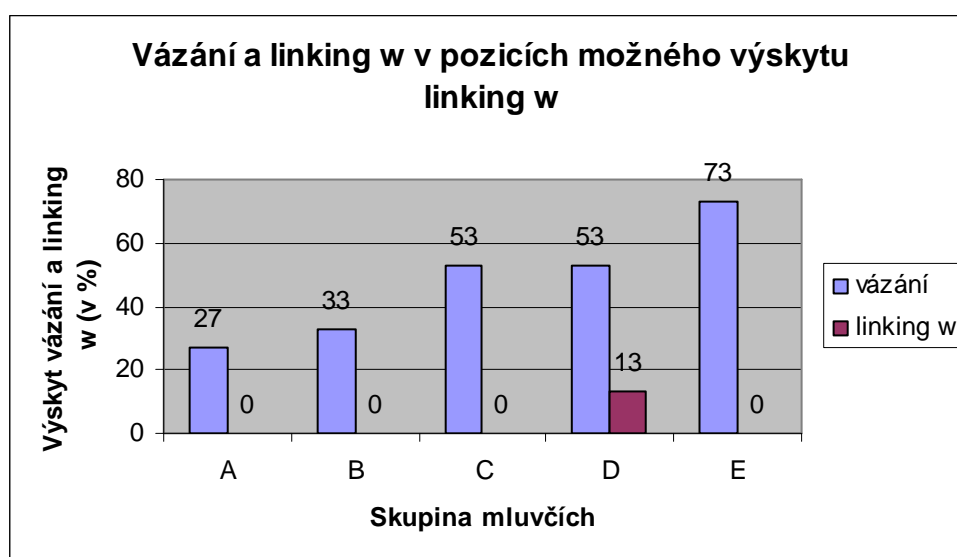
Samotné linking w bylo identifikováno pouze ve dvou případech, a to u českých mluvčích ve skupině D u *go away*.

		Linking w		
		do exercise	also at	go away
A	1	∩	∩	G
	2	G	G	∩
	3	G	G	G
	4	G	G	∩
	5	G	G	G
B	6	G	∩	G
	7	∩	∩	G
	8	G	G	∩
	9	G	G	G
	10	∩	G	G

C	11	∪	∪	∪
	12	∪	G	∪
	13	∪	∪	∪
	14	G	G	G
	15	G	G	G
D	16	G	∪	w _∪
	17	∪	∪	w _∪
	18	G	G	∪
	19	∪	G	∪
	20	G	G	G
E	a	G	∪	∪
	b	∪	∪	∪
	c	G	G	∪
	d	∪	G	∪
	e	∪	∪	∪

Tabulka 3 Použití vázání, rázu a linking w v pozicích s možným výskytem této vazebné hlásky. Písmeno G označuje ráz, značka ∪ použití vázání a w_∪ použití vázání v doprovodu hlásky w.

Z následujícího grafu je patrné, že stejně jako u předchozích jevů i zde tendence vázání v pozicích možné vázané výslovnosti u nerodilých mluvčích spolu s pokročilostí roste. Překvapivá je nízká distribuce samotného linking w, které se navíc neobjevilo u rodilých mluvčích, jak by se dalo předpokládat, ale pouze u dvou mluvčích nerodilých. Stejně jako u linking j, i v případě linking w je však relativně obtížné stanovit, kdy vazebná hlásky byla v promluvě realizována a kdy ne, a tak je možné, že by jiní, kdo by se zabývali analýzou stejných nahrávek, došli k jinému výsledku. Přesto se však domnívám, že výsledky by byly velmi podobné.

Graf 4

7.2.4 Linking r

Rodilí mluvčí

U každého z rodilých mluvčích se v daných pozicích ve výslovnosti hláska [r] alespoň jednou objevila, a to nejen v doprovodu rázu, ale i s vázáním. Samozřejmě je výslovnost [r] u mluvčích rhotického dialektu (respondenti a a c), u všech mluvčích s dialektem nerhotickým se potvrdila přítomnost linking r alespoň v jednom spojení. Pouze u výrazu *go for a walk* se objevila výslovnost s [r] doprovobená vázáním u všech respondentů. Časté bylo vázání i u spojení *four out of ten*. V ostatních pozicích se vázání objevilo spíše v menší míře, převažovala spíše hláska [r] v doprovodu s rázem, pouze u jednoho mluvčího se objevil samotný ráz bez hlásky [r], a to ve třech spojeních.

Nerodilí mluvčí

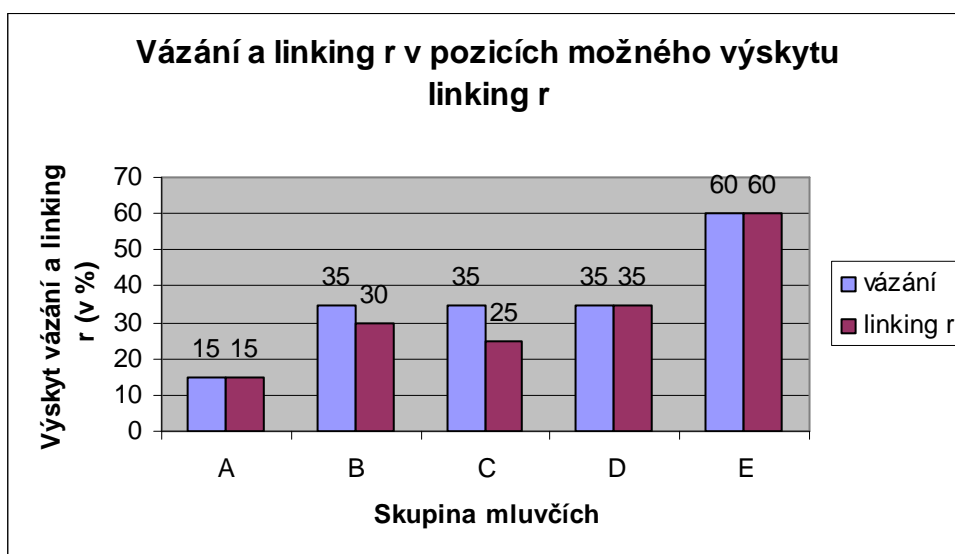
Mezi nerodilými mluvčími se výslovnost s vázáním objevila taktéž u *go for a walk*, a to poměrně hojně, konkrétně u čtyř z pěti respondentů ve skupinách B, C, a D. Zajímavým se ukázal kontrast rodilých a nerodilých mluvčích u spojení *four out of ten*. Zatímco vázání použili čtyři z pěti rodilých mluvčích, u nerodilých se objevilo pouze u dvou ze dvaceti, navíc bez linking r. Ostatní použili ráz. Očekávaný byl velký výskyt hlásky [r] na konci slov (vzhledem k výše zmíněnému vlivu v Čechách často prezentované americké angličtiny a především vlivu jejich rodného jazyka), který se potvrdil. Vedle toho pět respondentů v daných slovech r-ové zakončení nepoužilo. Důvodem tak vysokého výskytu rázu může být komplikovanost struktury, kterou zřejmě mluvčí nemají osvojenou. U ostatních spojení se přítomnost vázání neukázala příliš výrazně, a to ani u rodilých, ani u nerodilých mluvčích, přesto ale v rámci skupin vždy alespoň jednou.

Jedinou z pozic, kdy všichni mluvčí dali přednost rázu před vázanou výslovností, se ukázala pozice 58, ve spojení *never or hardly ever*. Zde většina nerodilých mluvčích na konci slova *never* vyslovili hlásku [r], za níž následoval ráz před následující samohláskou. Co se týče rodilých mluvčích, na stejném místě se [r] objevilo dle očekávání pouze u mluvčích mluvčích americkou angličtinou.

Detailní výsledky výzkumu linking a intrusive r ukazuje Tabulka 4 a Grafy 5 a 6. Je zjevné, že nerodilí mluvčí téměř ve všech případech, kdy realizovali vázanou výslovnost, použili i vazebnou hlásku [r]. Otázkou zůstává, zda tomu tak bylo z důvodu vlivu mateřského jazyka,

vlivu rhotické angličtiny, či pokud se jednalo o linking r ve své pravé podobě, tedy vlivem následující samohlásky.

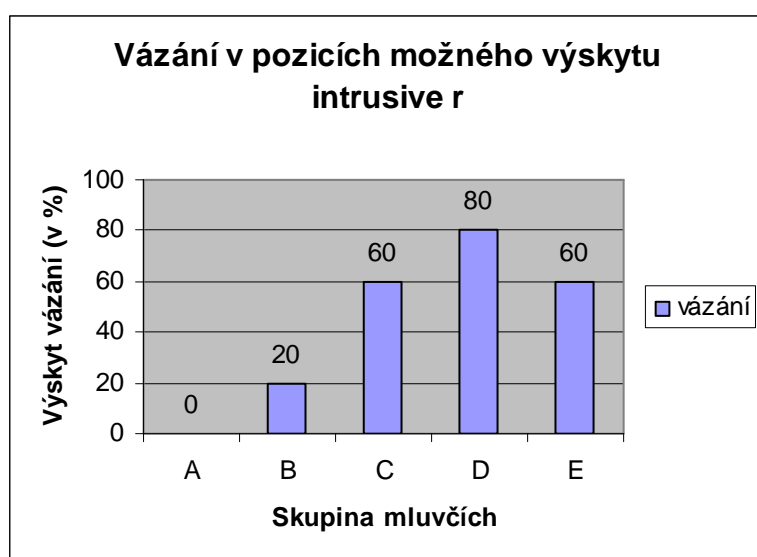
To můžeme částečně zjistit porovnáním slov s koncovým r v psané podobě, která se vyskytují v textu vícekrát, přičemž jednou je to v pozici s následující samohláskou po koncovém r, podruhé s následující souhláskou. Konkrétně jde o slova *water*, *for* a *ever*. U prvního zmíněného slova se zaměříme na dvojici spojení *throw water at each other* a *water festival*, u druhého zmíněného půjde o dvojici *go for a walk* a *for two days*, a u třetího pak *hardly ever on time* a *hardly ever cook*. V případě, že mluvčí na konci daných slov v obou případech realizuje hlásku r v koncové pozici, znamená to, že jeho projev je ovlivněn buď jeho rodným jazykem, s fonologickým (morfonologickým) pravopisem, či rhotickým dialektem. Nebude-li tomu tak, můžeme hovořit o vlivu dialektu nerhotického. Co se týče slova *water*, pokud bylo následováno slovem se samohláskovým začátkem (zde slovem *at*), pouze jeden mluvčí jej vyslovil bez r (a s rázem) a prokázal tím vliv nerhotických dialektů. U téhož slova, které však předcházelo slovu se začátkem souhláskovým (*festival*), to bylo respondentů již více, přesto ne mnoho – konkrétně 3. Z toho tedy vyplývá, že linking r ve své pravé podobě našlo z 20 nerozdaných mluvčích své využití pouze u dvou. Podobně tomu tak bylo u slova *for* – jednou bylo bez koncového r vysloveno před následující souhláskou, šestkrát pak před následující samohláskou. Slovo *ever* všichni nerozdaní mluvčí realizovali včetně hlásky r v koncové pozici. Přesto tato zjištění však jsou do grafů začleněny všechny realizace hlásky r doprovázené vázáním.

Graf 5

7.2.5 Intrusive r

Intruzivní r nebylo zjištěno u žádného z respondentů. U českých mluvčích angličtiny se ukázala vzestupná tendence v použití vázání (sk. A – 0 respondentů, B – jeden, C – tři, D – čtyři), rodilí mluvčí vázali výslovnost ve třech případech. Je otázkou, zda jde o shodu náhod, že se vázání objevilo u mluvčích nerhotické angličtiny a ráz u mluvčích s rhotickou angličtinou. Domněnku by opět potvrdil či vyvrátil hlubší průzkum jevu. Zdá se však, že mluvčí americké angličtiny mají všeobecnou tendenci slova od sebe oddělovat i uvnitř promluvočných úseků (rytmických celků).

Graf 6

Jak vidíme v Grafu 6, distribuce vázání vlivem jazykové pokročilosti opět rapidně roste, tentokrát však poprvé bylo zaznamenáno použití vázání u nerodilých mluvčích ve vyšší míře než u rodilých, konkrétně ve skupině D.

		ever ^{R14} on	water ^{R29} at	for ^{R38} a walk	four ^{R56} out of	never ^{R58} or	saw ^{R+61} a film
A	1	rG	rG	rG	rG	rG	G
	2	rG	rG	rG	rG	rG	G
	3	rG	rG	rG	rG	rG	G
	4	rG	rG	r _~	rG	rG	G
	5	r _~	rG	r _~	rG	rG	G
B	6	rG	rG	r _~	rG	rG	G
	7	rG	rG	r _~	rG	rG	G
	8	rG	rG	rG	rG	rG	G
	9	r _~	r _~	r _~	G	G	r _~
	10	rG	rG	r _~	r _~	rG	G

C	11	rG	rG	r _̣	̣	rG	̣
	12	rG	̣	rG	rG	rG	G
	13	r _̣	rG	r _̣	rG	G	̣
	14	rG	rG	r _̣	G	G	G
	15	rG	rG	r _̣	rG	rG	̣
D	16	rG	r _̣	r _̣	G	G	̣
	17	rG	r _̣	r _̣	rG	rG	̣
	18	rG	rG	r _̣	G	G	G
	19	rG	rG	G	rG	rG	̣
	20	r _̣	G	r _̣	G	G	̣
E	a	rG	rG	r _̣	r _̣	rG	G
	b	rG	r _̣	r _̣	r _̣	G	̣
	c	rG	rG	r _̣	r _̣	rG	G
	d	G	G	r _̣	G	G	̣
	e	r _̣	r _̣	r _̣	r _̣	G	̣

Tabulka 4 Použití vázání, rázu, linking r a intrusive r v pozicích s možným výskytem těchto vazebných hlásek. Písmeno G označuje ráz, značka ̣ použití vázání, r_̣ použití vázání v doprovodu hlásky r a rG vyslovení fonému r na konci slova a následný ráz. Pro intrusive r by byla použita značka r⁺_̣, nebylo však nikým z respondentů použito, a proto se v tabulce nevyskytuje.

7.2.6 Ostatní jevy zjištěné při výzkumu

Co se týče výslovnosti českých mluvčích čtoucích tento text v porovnání s normou u rodilých mluvčích, zmínili jsme již výslovnost určitého členu před samohláskou. Šest z dvaceti pěti respondentů ve spojení *the unusual* vyslovilo určitý člen způsobem, který je správný pro pozici, kdy po členu následuje souhláska, tedy [ðə] místo [ði:]. Stejný jev byl zjištěn u spojení *the end*, ovšem již v menší míře (pouze u dvou respondentů).

Jako úseky, které činily respondentům potíže při čtení, a u nichž se někteří z respondentů pozastavili (přestože text předem znali), můžeme zmínit slovo *exercise*, spojení *the unusual thing* (někdy přečtené jako *the usual thing* či se špatnou výslovností členu) či *hardly ever*. Dále věta *People throw water at each other all day and also at night*. Zde mluvčí zadržovali při čtení, text si upravovali, či vynechávali některá slova, po konečném uchopení struktury považovali za nutné přečíst druhou polovinu věty znovu. Přestože je věta relativně jednoduchá, bez složitějších obrátů či frází, činila potíže poměrně velkému počtu mluvčích. Domnívám se, že to mohlo být způsobeno tím, že se ve větě vyskytuje větší množství krátkých slov převážně funkčního charakteru – předložek, příslovcí a zájmen, navíc většina z nich má samohláskový začátek, a může tedy být obtížné identifikovat správně promluvené celky a tedy i rytmus mluvy. Dalšími částmi, kde měli mluvčí problém se čtením, bylo setkání s číslovkou, tedy 60%, kde zaváhali zejména začátečníci, a dále spojení *boil an egg a four out*

of ten. Zde mohla být příčinou opět krátkost slov (navíc se samohláskovým začátkem), a také komplikovanost spojení (zejména u druhého zmíněného výrazu), které nemuselo patřit mezi spojení osvojené a ustálené především u méně pokročilých mluvčích.

Co se týče rodilých mluvčích, oba respondenti mluvící rhotickým dialektem (v tomto případě americkou angličtinou), krátce zaváhali nad částí pátého odstavce – *his family hate her family*, a to zřejmě z toho důvodu, že sloveso v plurálu ve spojení se singulárem slova *family* je běžnější v britské angličtině.

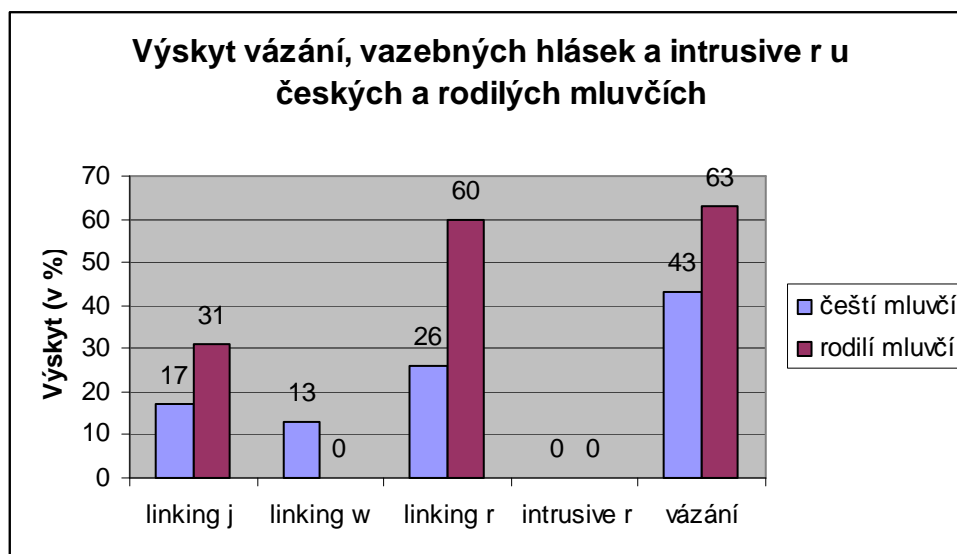
Jak jsme zmínili dříve, s promluhovými úseky souvisí v angličtině taktéž rytmus. Zjevná je rytmizace v poslední větě textu – *I saw a film about a man and a lion a while ago*. Použití vázání a rázu v této větě ukazuje především Tabulka 1. Již někteří mírně pokročilí čeští mluvčí projevili smysl pro rytmus v anglické větě a na umístění rázu a použití vázání se shodli s rodilými mluvčími, kteří v rytmizaci této věty byli jednotní. Převažující výslovnost tedy byla [ʔaɪ 'sɔ:ə 'fɪlm ʔə'baʊt ə 'mæn ʔænd ə 'laɪən ʔə 'waɪl ə'gəʊ].

7.2.7 Shrnutí výsledků

Jak ukázal výzkum, využití vázání a vazebných hlásek r, j a w se u nerodilých mluvčích zvyšuje postupně s narůstajícími schopnostmi a dovednostmi gramatickými a lexikálními, přestože v pozicích, kde se mohou uplatnit vazebné hlásky, je u nich častěji využito samotné vázání bez nich (tak je tomu sice i u rodilých mluvčích, ale zde se uplatňují vazebné hlásky ve větší míře než u nerodilých mluvčích). Vazebnou hláskou, která se ukázala u nerodilých mluvčích angličtiny nejosvojenější a nejukotvenější, se zdá být linking r. Z výše zmíněných důvodů (inspirace českým vztahem mezi pravopisem a mluveným jazykem či vlivem rhotických dialektů) však nelze toto zjištění brát jako absolutní. Naopak však s jistotou můžeme tvrdit, že se ve výzkumu nejméně využívanou vazebnou hláskou ukázalo linking w a nulové zastoupení u všech mluvčích mělo intrusive r.

Detailněji situaci popisuje Graf 7. Z něj je patrné, že v použití vázání se čeští mluvčí liší v průměru o 20%. Vysoká míra distribuce byla zaznamenaná u rodilých mluvčích i u linking r. Ve srovnání s nimi ve výzkumu čeští mluvčí použili linking r méně než v poloviční míře, přesto však ze všech hlásek nejčastěji. Ve 31% případů rodilí mluvčí použili linking j, nerodilí ukázali podobnou tendenci jako v případě linking r, tedy opět realizovali vazebné j zhruba o

polovinu méně. Linking w překvapivě našlo zastoupení pouze u nerodilých mluvčích, a to ve 13% případů. Co se týče intrusive r, jeho výskyt nebyl v rámci výzkumu zaznamenán.

Graf 7

Během výzkumu se pokročilejší mluvčí relativně shodli s rodilými ve vymezení promluvo-
vých úseků uvnitř věty (u začátečníků nelze o této záležitosti hovořit, vzhledem k tomu, že
výskyt rázu zde byl příliš vysoký a jeho distribuce tedy ještě nepoukazuje na vymezení
úseků v rámci promluvy).

Čím více a hlouběji se tedy student seznamuje s jazykem, tím více přijímá a vnímá i fonolo-
gickou stránku jazyka na suprasegmentální úrovni. To může být buď samovolné, díky tomu,
že student slyší jazyk či určitá spojení mnohokrát vyslovené vázaně a postupně je přijme za
své, nebo i díky cílené práci učitele, který se studenty danou problematiku procvičí.

VIII. METODICKÁ PRÁCE

Jak vyplývá z výsledků výzkumu, s přibývajícími jazykovými znalostmi a dovednostmi také roste schopnost mluvčích vnímat i metajazykové segmenty textu, jako je přízvuk, intonace, a vázání slov. Samozřejmě citlivost vůči těmto jevům je u každého jedince odlišná a ne každý je schopen na této úrovni s jazykem pracovat. Velmi schopní studenti co do gramatiky a slovní zásoby, jejichž výslovnost je stále velmi „česká,“ nejsou výjimkou.

Snahou vyučujícího by mělo být rozvíjení fonologických schopností studenta již od počátku studia. Pokud si student již od počátku neosvojí hlásky, kterými fonologický systém češtiny neoplývá, těžko se svého zlozvyku nahrazovat je jinými hláskami bude zbavovat v pozdější době. Totéž platí i pro ostatní jazykové jevy. Vyučující by měl dbát právě i na nácvik vázání a odstranění nadužívání rázu, ovlivněného rodným jazykem českých mluvčích. Tato kapitola se snaží postihnout některé metody a cvičení, kterými se osvojení této schopnosti dá docílit.

Poslech a reprodukce

K jednomu ze způsobů, jak se studenty nacvičit správnou výslovnost, je pomocí opakování jednotlivých slov po učiteli. Pro nácvik vázání uvnitř vazeb a ustálených spojení pak logicky použijeme celá spojení. Ještě vhodnější je využití zvukové nahrávky rodilého mluvčího (dnes jsou běžnou součástí učebnic angličtiny). Přehrávač je po každém jednotlivém spojení zastaven a student jej opakuje.

Dalším krokem může být opakování celých vět, které jsou součástí většího celku, např. příběhu. Student je tedy jednak nucen rozpoznat význam celé věty, aby byl schopen ji správně reprodukovat, a navíc si opakováním po rodilém mluvčím fixuje rytmus věty, umístění přízvuku, pauz a vázání, učí se členit text na jednotlivé promluvvé úseky.

Spojená slova

Dalším způsobem může být snaha o oslabení závislosti na psané podobě textu. Protože se mezi jednotlivými slovy píše mezera, máme jako Češi tendenci stejným způsobem oddělovat slova při mluveném projevu.¹⁷ Je vhodné říci studentům, aby si představili, že mezery mezi

¹⁷ V angličtině a mnoha dalších jazycích je zvyklostí psát slova odděleně od ostatních, tedy pomocí mezery. Tak tomu v psaném jazyce ale vždy nebylo. Staré latinské a řecké záznamy ve dřevě nebo anglosaské zápisy byly všechny psány bez mezer mezi slovy nebo větami. Mezery se objevily až později. Pod vlivem tohoto úzu před-

slovy neexistují a přečetli daný výraz jako jedno slovo. Na tabuli můžeme napsat např. *puti-taway*. Pokud se totiž začátečníci setkají s psaným výrazem *put it away*, většinou vysloví slova jednotlivě, tedy s rázem [put ʔit ʔə'veɪ]. Tato metoda jim pomůže pochopit, že hranice mezi jednotlivými slovy jsou spíše záležitostí psané podoby jazyka a že v mluveném jazyce často více slov sluchově působí jako slovo jedno.

Posun hranice mezi slovy

Tato metoda funguje na podobném principu jako předchozí. Můžeme studentům říci, ať si představí, že poslední písmeno slova, které předchází slovu počínajícího samohláskou, patří vlastně ke slovu následujícímu, tedy např. *a bi gapple* místo *a big apple* či *rea da book* místo *read a book*. Pokud se student pokusí přečíst takto upravené výrazy, bude jeho interpretace zřejmě přirozenější, než v jejich původní podobě.

Grafické naznačení vázané výslovnosti v textu

Dalším vhodným způsobem je rozdat studentům text, v němž jsou slova, která by měla být vyslovena s vázáním, spojena obloučkem. Při čtení je studentovi tedy dán návod k tomu, jak má správně text přečíst. Tato metoda je oproti předchozí praktičtější vzhledem k tomu, že grafická stránka textu zůstane zachována, a studenta nemate a nerozptyluje odlišnost od standardu. Zobrazením obloučků je vázání naznačeno dostatečně a zároveň jednoduše. Pokud bychom tuto metodu aplikovali alespoň na část textu, pomocí něhož byl proveden výzkum vázání a rázu, měl by text například tuto podobu (umístění vázání je na základě analýzy reprodukce textu rodilými mluvčími):

Thailand has_a water festival every April to celebrate the New Year. It lasts for two days. People throw water at_each_other all day and also_at night.

They_are very young. He meets her at_a party and they fall_in love, but his family hate her family. They want to go_away and get married, but in the_end they die.

Jednotlivé výrazy¹⁸

V následujícím cvičení je studentovým cílem výběr řešení daného problému, z hlediska fonetiky jde o nácvik vázání v krátkých větách. Student je seznámen s problémem, a je mu nabíd-

pokládá většina lidí, že tyto hranice jsou ekvivalentní s hranicemi mluveného projevu, že slova by od sebe měla být oddělena. (Kenworthy, J., 1999, s. 51)

¹⁸ Věty k nácviku v tomto a následujícím cvičení převzaty z O'Connor, J. D., *Sounds English*

nuto několik možností, jak jej vyřešit. Tyto možnosti jsou formulovány jako krátké fráze, obsahující v sobě jednotlivé jevy. Student přečte nahlas všechny alternativy a vybere tu z jeho pohledu nejlepší. Pokud je ve skupině více studentů, mohou porovnat své názory a udat argumenty, proč je z jejich pohledu nejlepší právě jimi vybraná varianta a může komentovat ostatní možnosti.

Jako rozšíření aktivity je možné požádat studenta, aby se pokusil napsat vázací znaménko tam, kde si myslí, že je vhodná spojená výslovnost.

Listen to people giving advice. What would you advice?

My neck aches.

- Wrap it in a scarf.
- Drink a cup of tea.
- Take an aspirin.
- Don't think about it.

I've got a big emerald ring

- Put it on.
- Keep it safe.
- Lock it up.
- Take it to the bank.

I've got a week off. What shall I do?

- Make a dress.
- Knit a jumper.
- Read a book.
- Paint a picture.

What would Ann like for Christmas?

- A big umbrella
- A bag and some gloves
- A book on music
- A red and white scarf

Rozvíjení

Dalším prostředkem k nácvičku vázání může být cvičení, v němž student postupně rozvíjí krátká spojení. Poté, co se naučí správně vyslovit dvě spojená slova, přidá k nim další, která

musí taktéž svázat, navíc obě spojení musí svázat dohromady. Cílem je pak správná výslovnost nejen krátkého úseku, ale i delší, více strukturované věty. Jako pomůcka mohou v textu sloužit opět pomocná spojovací znaménka. Následující cvičení lze použít pro nácvik linking j.

Lovely_ice cream

Enjoy_a lovely_ice cream

I_always_enjoy_a lovely_ice cream

A day_or two

For_a day_or two

Stay_at home for_a day_or two

I_ought to stay_at home for_a day_or two

The_end

The_end_of the story

Very_interesting

The story_is very_interesting

The_end_of the story_is very_interesting

V následující fázi je možné rozdat studentům text s větami v jejich nejrozvinutější podobě, tentokrát bez pomocných znamének. Jejich interpretace pak slouží jako zpětná vazba ke zjištění, jak si student schopnost osvojil.

I always enjoy a lovely ice cream.

I ought to stay at home for a day or two.

The end of the story is very interesting.

ZÁVĚR

Z výzkumu rázu, vázání a vazebných hlásek u českých i rodilých mluvčích angličtiny vyplývá, že se vzrůstajícími jazykovými schopnostmi a dovednostmi nerodilých mluvčích všeobecně roste i frekvence použití vázání mezi slovy v pozicích před slovem se samohláskovým začátkem. To ukazují především jednotlivé grafy v textu. Potvrdil se tak předpoklad nízké frekvence výskytu vázání u mluvčích na nižší stupni pokročilosti, vytvořený na základě porovnání povah obou jazyků z různých hledisek. Čeští mluvčí vycházejí z návyků svého mateřského jazyka, v němž má ráz podstatně častější výskyt. Těchto návyků se však postupně zbavují a svou výslovností se stále více přibližují rodilým mluvčím.

Jednotlivé vazebné hlásky se ve své distribuci podstatně liší (viz. Tabulka x). Zatímco u rodilých mluvčích byla zaznamenána relativně četná distribuce linking r (60%) a linking j (31%), hláska w ve vazebné funkci se u nich vůbec neobjevila. Nerodilými mluvčími byly hlásky linking r a linking j použity zhruba poloviční měrou v porovnání s rodilými mluvčími, naopak distribuce linking w se překvapivě ukázala častější u nerodilých mluvčích. Intusive r ve výzkumu své zastoupení nenalezlo u žádné skupiny mluvčích.

Zatímco, jak jsme uvedli, výskyt vázání s pokročilostí českých mluvčích roste, u vazebných hlásek se objevily jiné tendence. Co se týče linking j, jeho distribuce u mírně a středně pokročilých ve srovnání se začátečníky klesá, u velmi pokročilých opět roste a mluvčí se tak přibližují mluvčím rodilým. Linking w se objevilo pouze u rodilých mluvčích ve skupině velmi pokročilých, můžeme tedy říci, že jeho výskyt s pokročilostí roste, rodilí mluvčí jej ve výzkumu však nepoužili. Situaci linking w by tedy mohl objasnit výzkum hlouběji zaměřený pouze na tuto vazebnou hlásku. U linking r je zjevná stoupající distribuce spolu s pokročilostí, až na malý propad ve skupině C (středně pokročilí).

Zároveň byl zaznamenán rozdíl ve frekvenci rázu mezi mluvčími americké a britské angličtiny. To poukazuje na zřejmou tendenci mluvčích americké angličtiny uplatňovat ve své mluvě ráz.

Výzkum provedený v praktické části potvrzuje hypotézy, které se objevily v části praktické.

Závěrem můžeme říci, že je důležité, aby se pozornost vyučujících neomezovala pouze na gramatické a lexikální jevy, ale aby byl důraz kladen i na zvukovou stránku jazyka, a to i na suprasegmentální rovině. Jedině tak může být dosaženo komplexnosti ve výuce, výsledkem čehož je pak vyvážený kvalitní projev v cizím jazyce.

SUMMARY

The purpose of this thesis was to examine the use of the glottal stop and linking in Czech speakers of English compared to native speakers of English.

The theoretical background for the research is presented in the introductory part of the thesis. It draws on the study of relevant linguistic literature and focuses on the comparison of the respective phonological systems of English and Czech, the distinction between rhotic and non-rhotic dialects (which is essential for the use of linking r and intrusive r), and on common mistakes made by Czech speakers of English, giving particular attention to the use of glottal stops and linking.

The research itself is based on authentic recordings of both Czech and native speakers of English reading a text potentially containing the features in question, i.e. linking phonemes r, j and w, and linking in general. The data obtained are subsequently analysed and quantified.

The results of the research show that the ability of Czech speakers to link words smoothly and naturally within a tone-unit grows along with their increasing language skills. At the beginning of words starting in a vowel beginners typically use the glottal stop, whereas more advanced speakers use linking and, where possible, employ linking consonants. Among these, linking r turned out to be the one most frequently used by both Czech and English speakers, followed by linking j (see Chart 7). On the other hand, no instance of intrusive r was identified in the data (for more detailed information see the separate sections of the thesis).

LITERATURA A INTERNETOVÉ ODKAZY

- Čechová, M. et.al, *Čeština – řeč a jazyk*, Praha: ISV, 2000
- Čermák F., *Jazyk a jazykověda*, Praha: Karolinum, 2004
- Hughes, A., Trudgill, P., *English Accents and Dialects*, London: Arnold, 1993
- Jones, D., *An Outline of English Phonetics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997
- Kenworthy, J., *Teaching English Pronunciation*, Harlow: Longman, 1987
- O'Connor, J.D., *Sounds English*, Harlow: Longman, 1991
- Oxenden, C., Latham-Koenig, C., *New English File Elementary - Student's Book*, Oxford: Oxford University Press, 2007
- Roach, P., *English Phonetics and Phonology*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991
- Roach, P., *Introducing Phonetics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992
- Skaličková, A., *Fonetika současné angličtiny*. Praha: SPN, 1987.
- Skaličková, A., *Srovnávací fonetika a fonologie češtiny*, Praha: Academia, 1974
- Underhill, A., *Sound Foundations*, Oxford: Heineman, 1994
- Volín, J., „The preposition 'of' and glottal stops in Czech English“ In Grmelová, A. and Farrell (eds.) *Prague Conference on Linguistics and Literary Studies: Proceedings*, Karlova univerzita, Praha - Pedagogická fakulta; s. 10-19, 2003
- Wells, J.C., *Longman Pronunciation Dictionary*, Harlow: Longman, 1990
- http://en.wikipedia.org/wiki/English_language#cite_note-1 (12.4.2008)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Glottal_stop (26.8.2007)
- <http://en.wikipedia.org/wiki/IPA> (26.8.2007)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Rhotic_and_non-rhotic_accents (5.9.2007)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Received_pronunciation (6.1.2008)
- http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/?L=E&M=/main_pages/levels.html (15.3.2008)
- <http://www.hi.is/~peturk/KENNSLA/02/TOP/rhoticism.html> (13.4.2008)
- <http://www.phon.ucl.ac.uk/home/wells/rphappened.htm> (7.4.2008)
- <http://www.phil.muni.cz/jazyk/krcmova/fon/ucebnitext/5.htm> (20.3.2008)

Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Samohláskový systém češtiny

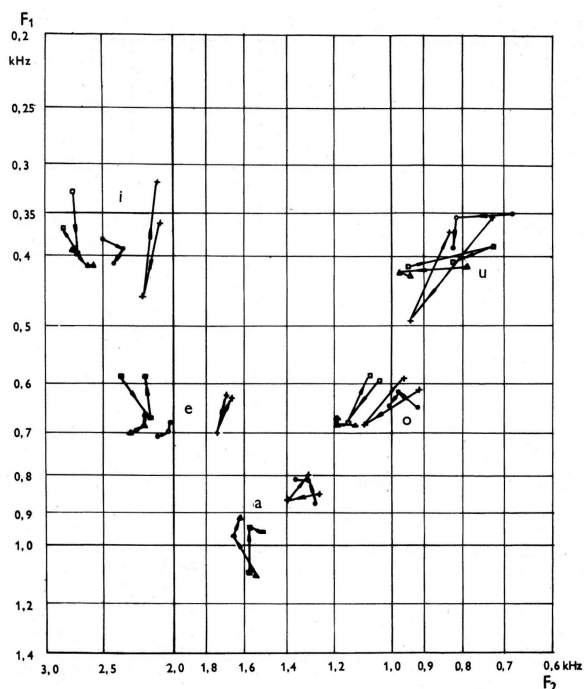
Příloha č. 2 – Samohláskový systém angličtiny

Příloha č.3 – Souhláskový systém češtiny a angličtiny

Příloha č.4 – Rhotické a nerhotické dialekty

Příloha č. 1

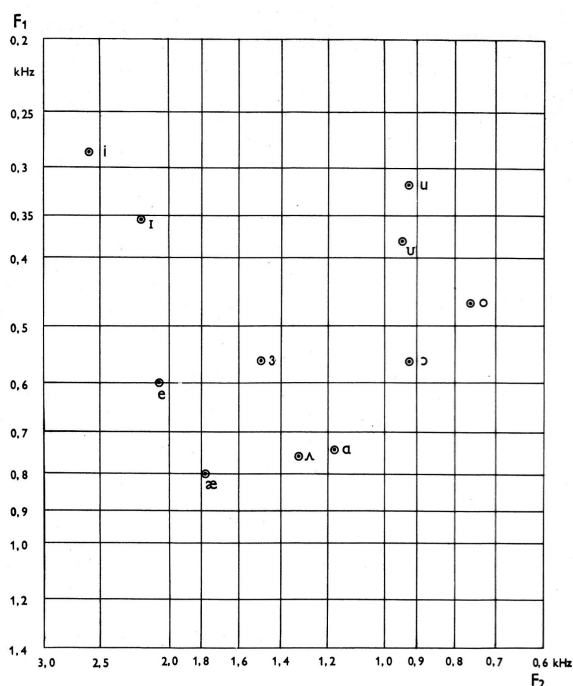
Schéma českých samohlásek

Šipky označují posun těžiště formantových hodnot od realizací v iniciálních pozicích přes pozice mediální k finálním. Vznikají tedy shluky i-ově, a-ově, e-ově atd. zabarvených samohlásek (převzato ze Skaličková, 1974, s.15).

Příloha č. 2

Schéma anglických samohlásek

Výskyt většího počtu samohlásek v angličtině nedává takovou variabilitu realizace jednotlivých hlásek. Možnost kolísání barvy v rámci jedné hlásky je zde mnohem omezenější nežli v češtině (převzato ze Skaličková, 1974, s.14).

Příloha č. 3

Souhláskový systém angličtiny a češtiny

Hlásky, které oba jazyky nemají společné, jsou znázorněny zelenou barvou.

ANGLIČTINA

MÍSTO ZPŮSOB	labiální (labiovelární)	labiodentální	dentální	alveolární (postalveol.)	palatální	velární	glotální
okluzívy	p b			t d		k g	
semiokluzívy				tʃ dʒ			
konstruktivy	(w) w	f v	θ ð	s z ʃ ʒ	j		h
semikonstruktivy (nasály)	m			n		ŋ	
l-ové a r-ové hlásky				l (ɫ) r			

ČEŠTINA

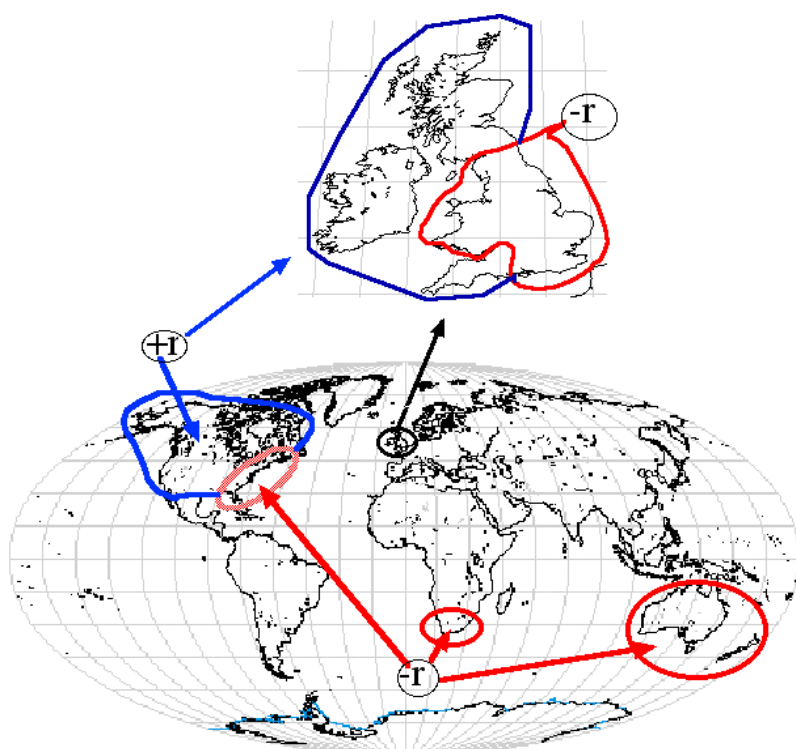
MÍSTO ZPŮSOB	labiální (labiovelární)	labiodentální	dentální	alveolární (postalveol.)	palatální	velární	glotální
okluzívy	p b			t d	ʧ ʤ	k g	
semiokluzívy				c (dz) č dž			
konstruktivy		f v		s z š ž	j	x	h
semikonstruktivy (nasály)	m			n	ň		
l-ové a r-ové hlásky				l r ř			

Příloha č. 4

Rozšíření rhotických a nerhotických dialektů

Červené označení vyznačuje oblasti výskytu rhoticismu v 50. letech 20. století (vlevo) a na konci 20. století (uprostřed) v Anglii. Obr. vpravo ukazuje naopak výskyt nerhotických dialektů v jižní a východní oblasti Severní Ameriky taktéž na konci 20. století. (http://en.wikipedia.org/wiki/Rhotic_and_non-rhotic_accents).

Rozšíření rhotických a nerhotických dialektů angličtiny ve světě. Oblasti rhotických dialektů jsou označeny modře, nerhotických červeně. Označení je pouze ilustrativní, detailněji viz. předchozí obr. v této příloze či konkrétní výčet oblastí viz. kapitola 4.2

(<http://www.hi.is/~peturk/KENNSLA/02/TOP/rhoticism.html>).

